

1 శ్రీ మైస (కంఠాలయము)
తాత్పర్యము

రాష్ట్రపతి

TPLA 100015677

సుభాషచంద్రుడు

శ్రీ 69

“ అన్ని హోత్రుడు ”

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము,
తేలస్తోలు.

జ్యోతి గ్రంథాలు
మద్రాస్

2

జ్యోతి గ్రంథాలు ౧.

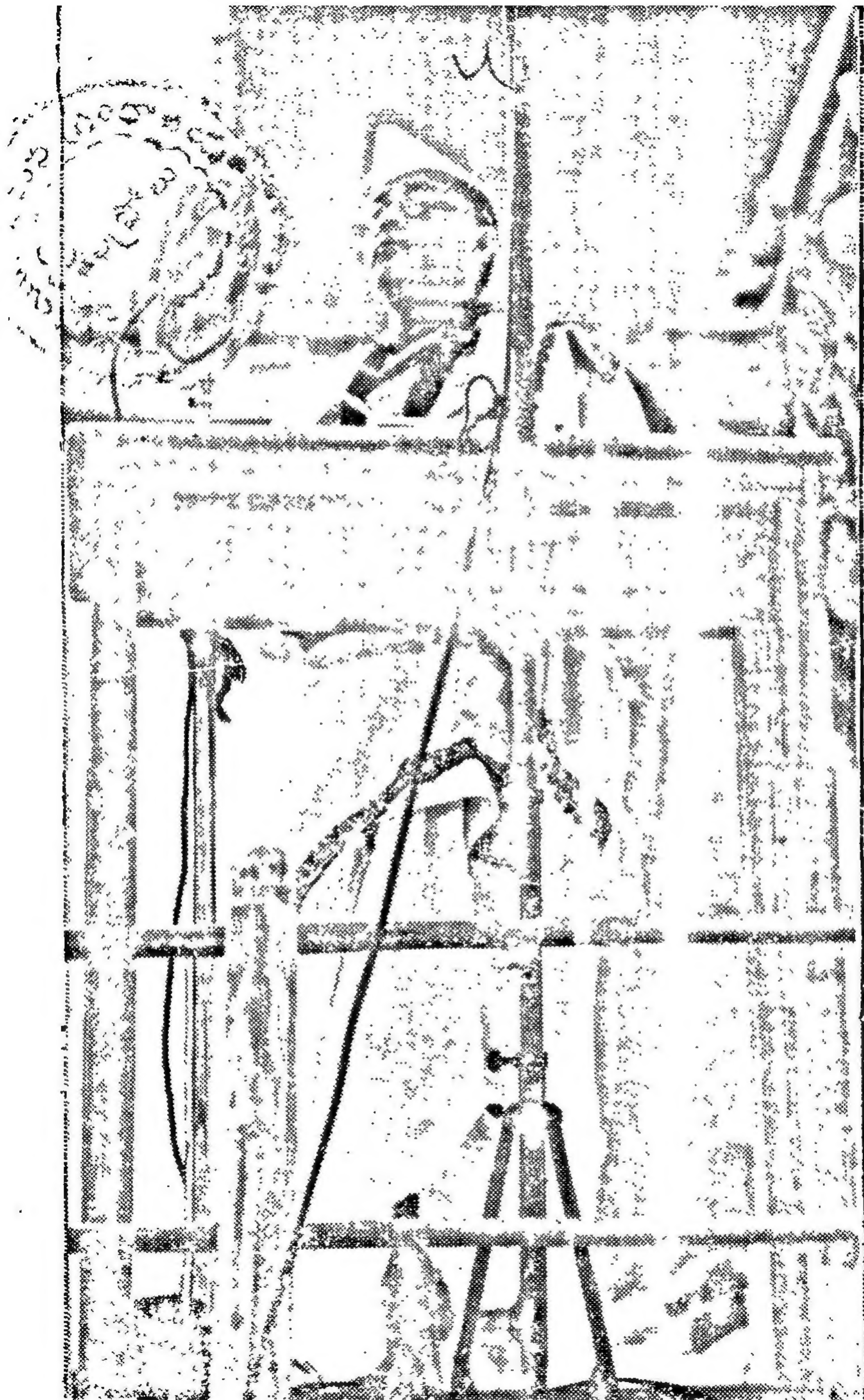
మొ ద టి ము ద్ర ణ.
1938 మార్చి

హక్కులు :
ప్రకాశకులవి

వెల రెండు అణాలు

3

రాష్ట్రపతి నుభావ చంద్రుడు

భారతజాతి చేయగల ఆ మహత్తర శౌరవము-ముఖమండలముమీద బంగాళీ ఉపజ్ఞ యవ్వనోద్వేగము శోభ తాండవమాడుతూవున్న ఒకమహావ్యక్తికి యీయేడాది దక్కినది—అంటూ శ్రీమతి సరోజినీ దేవి—కాంగ్రెస్ కార్య సంఘసమావేశంలో ప్రకటించింది. ఇదియథార్థం.

ఈసంవత్సరం భారతజాతి నుభావ చంద్రబోసుకు కాంగ్రెసుపట్టం కట్టింది.

నుభావ చంద్రబోసు 1897-జనవరి 23-వ తారీఖున కటకములో జన్మించాడు. బోసు తాతముత్తాతల కాపురస్థలము ఇరువదినాలుగు పరగణాలజిల్లాలో కొడాలియా గ్రామం. తండ్రి జానకీనాథబోసుగారు, మంచి పలుకుబడిగల సభ్యతామూర్తి. ఆయన కటకములో గవర్న మెంటు స్టీడరుగా చాలాకాలం వున్నారు. కటకము పురపాలకసంఘానికి, జిల్లాబోర్డుకు ఆయన సమర్థతగల అధ్యక్షులుగా వున్నారు.

జానకీబోసుగారికి యెనమండువురు కుమారులు, ఆరువులు కుమార్తెలు. వీరిలో ప్రస్తుతం 7 గురు కుమారులు, యిద్దరు కుమార్తెలు సజీవులై వున్నారు.

తండ్రి తన సంతానానికి మంచి విద్యావకాశాలు కల్పించాడు. ఉన్నతవిద్యలకుగాను, కుమారులనుఅందరినీ జానకీనాథబోసుగారు యూరపు పంపించారు. బోసుగారు చేసిన సేవకుగాను గవర్న మెంటు ఆయనకు రాయ బహదూర్ బిరుదము ప్రసాదించింది. కాని గత శాసనోల్లంఘనోద్యమపు రోజులలో ప్రభుత్వము అనుసరిస్తూవుండిన నిర్బంధవిధానముపట్ల అసమ్మతి చూపడానికి ఆబిరుదాన్ని నిరాకరించారు. జానకీనాథబోసుగారు 75 యేండ్ల అనంతరం జీవయాత్ర చాలించారు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

జానకినాథబోస్

(సుభాషచంద్రుని తండ్రి)

సుభాషచంద్రుని తల్లి ప్రభావతీదేవి యీనాడు 69 యేండ్లవృద్ధు. తన కుమారుడు హరిపురములో కాంగ్రెస్ గడ్డయెక్కి భారతజాతిచేస్తూన్న గౌరవాన్ని పొందుతూవుంటే జలజల ఆనందభాషాలు రాల్చింది. వీరమాత, ఆదర్శ హిందూ స్త్రీ, భారత స్త్రీత్వము ఆమె స్వరూపము చాల్చినది అనవచ్చు. దయాదాక్షిణ్యములకు ఆమెను పేర్కొని మరి యితరులను చెప్పాలి. దానధర్మములు పూజాపునస్కారములు అంటే ఆమెకు ఆపరిమితానందం. ఆమె ఆదర్శ జీవన విధానములోని ఉత్కృష్టత యొక్క ఛాయలే ఆమె సంతానములోకూడా ప్రత్యక్షం. తల్లిగుణములే పిల్లలకు కూడా అలవడ్డాయి. ఆ యిల్లాలిసంతానం ఆమెను పూజిస్తూవుంటుందంటే అందులో ఆతిశయోక్తిలేదు.

ంం

సుభాషచంద్రుణ్ణి ౩-౪

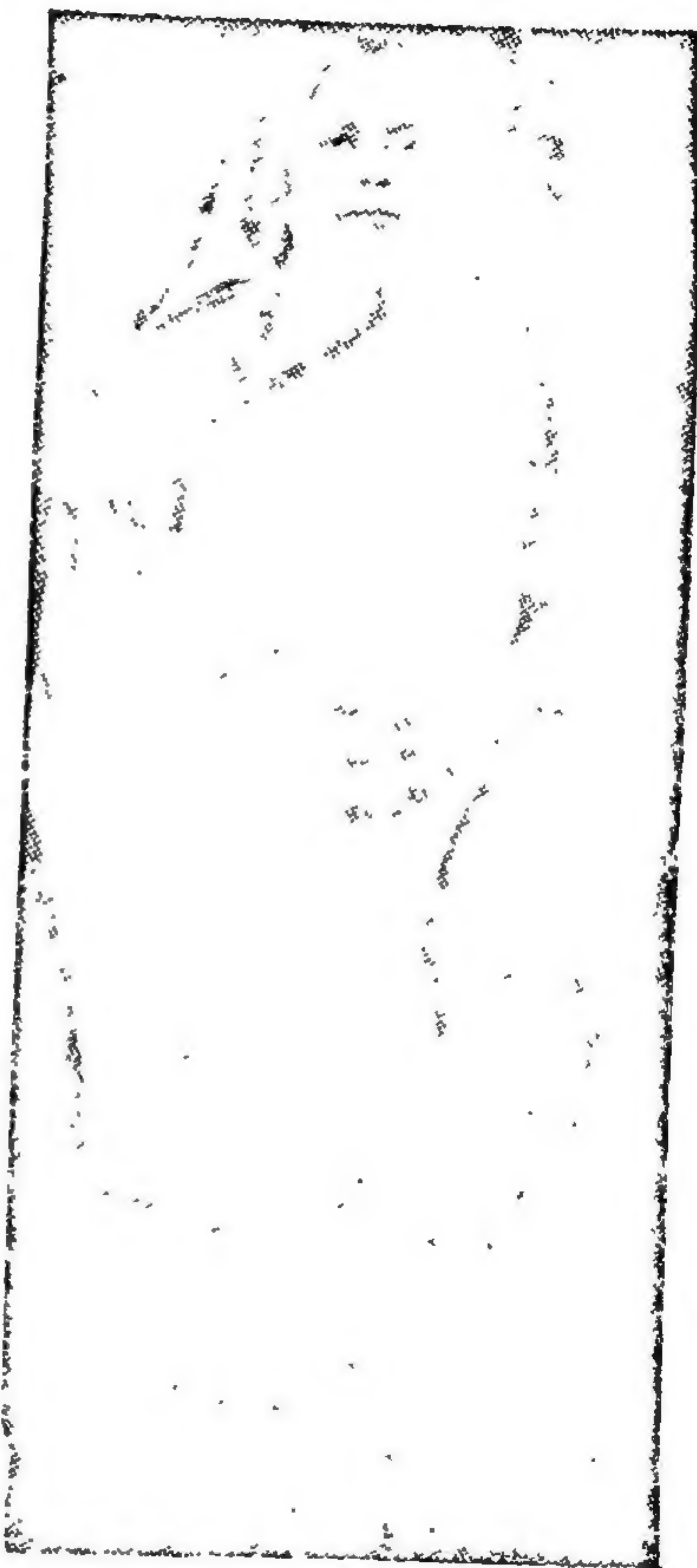
రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

యేట కటకంలో ప్రాటప్టెంట్ యూరపియన్ పాఠశాలలో చేర్చారు. 12-వ యేడు వచ్చేవరకూ అక్కడే చదివాడు. అతరువాత అక్కడ

నుంచి రెవెన్యూ కళాశాలకు చేరిన ఉన్నత విద్యాలయానికి మార్చారు. 1913 లో మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో యూనివర్సిటీకంట్రీకి 2-వ వానిగా కృతార్థుడయ్యాడు. విద్య సముపార్జించిన కాలములో సుభాషచంద్రుడు యెన్నడూ అగ్రస్థాన మేరలంకరిస్తూవుండేవాడు.

1914 లో బోసు దృష్టి శ్రీరామకృష్ణపరమహంస, వివేకానందస్వాముల సిద్ధాంతములపై పు మరలింది. పాఠశాలలో విద్య పూర్తి అయ్యే సరికే అతడు కొంతన్నే హబ్బందాన్ని తయారు చేసికొన్నాడు.

మెట్రిక్యులేషన్ లో కృతార్థుడు అయినతరువాత సుభాషచంద్రుడు కలకత్తా వెళ్లి ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో జేరాడు. ఇంటర్మీడియట్ చదువుతూ వున్నప్పుడు స్వార్థరహితమైన నిరాడంబరజీవనము వాంఛిం

ప్రభావతీబోస్

(సుభాషచంద్రుని తల్లి)

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

చాడు. ఎవ్వరైనా ఒకగురువువద్ద ఉపదేశంపొంది సన్యాసి కావలెననుకొని — అతడు యెవరితోనూ చెప్పకుండా యిల్లువిడచి హరిద్వారము, కాశీ, బృందావనము మొదలైన పుణ్యక్షేత్రాలకు వెళ్లాడు. అనేకమంది సాధువులను కలిసికొన్నాడు. కాని విలాసమయమైన వారి కపటజీవనము సుభాషచంద్రునికి నచ్చలేదు. విసిగి నిరాశతో యిల్లుచేరి టైఫాయిడ్ జ్వరగ్రస్తడై మంచము పట్టాడు.

జ్వరము నిమ్మళించింది. ఆతరువాత ఇంటర్మీడియట్ చదువులు సాగించడానికి ఆరంభించాడు. 1915 లో ఇంటర్మీడియట్ పరీక్షలో కృతార్థుడు అయ్యాడు.

ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలోవుండగా సుభాషచంద్రునికి డాక్టర్ నురేశ బెనర్జీతో యెక్కువ పరిచయం యేర్పడింది. బెనర్జీ ఆల్ ఇండియా ట్రేడ్ యూనియన్ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు.

०००

సుభాషచంద్రుడు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో చదువుతూవుండగా ప్రొఫెసర్ ఇ. యఫ్. ఓటెన్ ను (కొంతకాలానికి ఈతడు బెంగాలుకు డైరెక్టర్ ఆఫ్ పబ్లిక్ ఇన్స్ట్రక్షన్ అయ్యాడు) కళాశాలలోనే చితుకతన్నాడనే నేరాలోపణపై కళాశాలనుంచి అధికారులు బహిష్కరించారు. ఈబహిష్కారానికి పరిమితి అంటూ లేదు.

కళాశాలాబహిష్కారమే సుభాషచంద్రుని జీవితములో మార్పును తీసుకొనివచ్చింది. పర్యవసానం యెలావుండినా, లెక్కచేయకుండా — పాలకవర్గానికి చెందినవారి అహంభావాన్ని యెదిరించక తప్పదని నిశ్చయించుకున్నాడు. మధ్యపరగణాలు, బీహారురాష్ట్రముల విద్యార్థిమహాసభలలో తన కళాశాలాజీవితంగురించి బోసు యిలాచెప్పాడు:

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

“సక్రమవర్తన అనే కొలప్రమాణంతో చూస్తే నా కళాశాలా జీవితంలో లోపాలులేవని చెప్పడానికి వీలులేదు. కళాశాలనుంచి బహిష్కరించినరోజున, ప్రిన్సిపాల్ నన్ను పిలిపించి చెప్పినమాటలు, యీనాటికి కూడా వాచెవులలో గింగురుమంటున్నవి—“మొత్తం మొత్తం కళాశాలలో నీ అంతటి పేచీకోరు మరొకడు లేడు.” ఆరోజు నా జీవితములో ఒక ముఖ్యమైన దినము. నా జీవనవిధానం మారడానికి ఆరోజే కారణం. ఒక అభిప్రాయం కోసం కష్టాలు సహించడంలోవుండే మహత్తరానందాన్ని అప్పుడే చవిజూచాను. ఉన్నతాశయంకోసం బాధానుభవముపొందటం, అందువల్ల పొందగలిగే ఆనందం యంతయంతయని చెప్పడానికి అలవికాదు. ఆ ఆనందం ముందు మరింకొకటి యేదీ నిలువదు. నాలో అంతవరకు భావములోనే ఉండిననీతి, దేశభక్తి తొలిమారు కార్యరూపంలో ప్రదర్శించి దాని మంచి చెడ్డలను పరీక్షించడానికి అదను అయింది. నా భావిజీవనవిధానం అప్పుడే స్థిరీకరణకు వచ్చింది.”

o o

స్వర్ ఆసతోష్ ముఖర్జీ సహాయంలో 1917లో కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయంలో చదవడానికి సుభాషచంద్రుడు అవకాశం చిక్కించుకున్నాడు. స్కాటిష్ చర్చి కళాశాలలో బి. ఏ. డిగ్రీ పొందాడు. ఆ జేసమయంలో బంగాళంలో ప్రప్రథమాన్ని ప్రారంభింపబడిన, యూనివర్సిటీ ట్రేయినింగ్ కోరులో చేరి, మిలిటరీ తరబీదు పొందాడు. 1919 లో కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయంలో యమ్. ఏ. డిగ్రీకి చదువుతూ ఇండియన్ సివిల్ సర్వీస్ పరీక్షలో కృతార్థుడు కాడానికి ఇంగ్లండు వెళ్లాడు. వెళ్లిన రి-వ నెలనే ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు కూర్చున్నాడు. పరీక్షలో నెగ్గలే ననుకున్నాడు కాని, మొత్తం పరీక్షకు వచ్చినవారిలో 4 వ వానిగా బోన్ ప్యాసయ్యాడు. ఆ తరువాత క్లెరికల్ విశ్వవిద్యాలయపు బి. ఏ. డిగ్రీ కూడా పొందాడు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

ఉద్యోగము కల్గయెడుట తాండవమాడుతూవుంది. కాని రాజకీయంగా బానిసత్వాన్ని అనుభవిస్తున్న మాతృదేవిపిలుపు బోసుకు వినబడుతూవుంది. 1920 లో జరిగిన అఖిలభారత దేశీయమహాజనసభ కాన్పూర్ సమావేశంలో సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని అమలులో వుంచడానికి తీర్మానంజరిగింది. గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వం క్రింద మొత్తం దేశం అంతా ఒక్కమారుగా ఆహారాటంలోకి దుమికింది. అప్పటికి బోస్ ఇంగ్లండులో వున్నాడు. మాతృసందేశాన్ని ఆలకించి ఇండియన్ సివిల్ సర్వీస్ కు రాజీనామాయించి 1927 లో స్వదేశానికి తిరిగి వచ్చాడు. వచ్చిరావడంతోనే గాంధీమహాత్ముని సందర్శించాడు. గాంధీమహాత్ముడు, దేశబంధు చిత్తరంజనదాస్ ను కలిసికొమ్మన్నాడు. సుభాషచంద్రుడు, దేశబంధుదాసును కలిసికొని సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో తీవ్రంగా పాటుబడ్డాడు.

ఇదేసమయానికి ఇంపీరియల్ సర్వీస్ లో ప్రముఖోద్యోగంలోవున్న డాక్టర్ ప్రభుల్ల చంద్రఘోష్ తనపదవికి రాజీనామా యిచ్చాడు. దేశమాత పిలుపువిని మహోన్నతపదవులకు రాజీనామాయించిన, ఈయిద్దర్నీ గాంధీమహాత్ముడు శ్లాఘించాడు. ఇంతటి మహత్తరత్యాగంచేసిన యువకుల నాయకత్వం క్రింద బంగాళంలో సహాయనిరాకరణోద్యమము అన్నిశిఖలాగు జాలుగుమూలలకు వ్యాపించింది.

o o o

సుభాషచంద్రబోసు-1921 లో దేశబంధు చిత్తరంజనునిచే ప్రారంభింపబడిన గౌడీయ విద్యాయతన్ జాతీయకళాశాలకు ప్రధానాచార్యుడయ్యాడు. పైగా అప్పటి బంగాళా రాష్ట్రీయ కాంగ్రెస్ కమిటీకి ప్రముఖ ప్రచారకోద్యోగి. ఈహోదాలలో అనేకప్రత్యుత్తరాలు, నివేదికలు, బోస్ ప్రకటించాడు. బంగాళంలోని కాంగ్రెస్ ఉద్యమాన్ని యెవరుపిమర్చించినా

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

ఆవిమర్శనకు సహేతుకమైన సమాధానములను, బోను యిస్తూవచ్చాడు. బోను సమాధానాలు ప్రజలకు సంతృప్తికరంగా ఉండేవి. విమర్శకులకు మరి మాట్లాడడానికి అవకాశంవుండేదికాదు. ఆసందర్భంలో 'ప్రెస్మన్' పత్రిక ఇలా వ్రాసింది:

“సహాయనిరాకరణోద్యమ సందర్భంలో సుభాషచంద్రబోస్ గారు, ఇండియన్ సివిల్ సర్వీస్ హోదాకు రాజీనామా యిచ్చారు. ఈ రాజీనామా వల్ల కాంగ్రెస్ పాలకవర్గానికి అసమానశక్తులుగల మంచిఉద్యోగి లభ్యమయ్యాడు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం చతురత, చురుకుదనంగల ఒక ఉద్యోగిని కోల్పోయింది. సందేశాలు, సమాధానాలు, విమర్శనలు, ప్రతివిమర్శనలు చేయడంలో బోస్ గారు సిద్ధాప్రభుత్వాన్ని యెందుకూ పొందకుండా చేసేసారు.”

ఆతరువాత స్వరాజ్య సేవక సంఘా (జాతీయనాలంటీస్ట్) నిల్ సుభాషచంద్రుడు సేనాధిపతి అయ్యాడు. ఇదివరలో యూనివర్సిటీ ట్రైయినింగ్ కోరులో పొందిన శిక్షణ బోనుకు ఉపకరించింది.

□□

బ్రింతలోనే దేశంలో నిర్బంధవిధానం ప్రారంభమైంది. 1921 నవంబరు 17-వ తేదీన వేల్పుయువరాజు ఇండి గూకు వచ్చాడు. ఆనాడు భారతీయులు, హర్తాళం సాగించారు. సుభాషచంద్రుడు ఆసందర్భంలో బంగాళంలోని యువకులలో తనకుగల పలుకుబడిని పూర్తిగా ప్రదర్శించాడు.

నవంబర్ 17-వ తేదీని కలకత్తా నిర్మానుష్యనగరం. ఒక కలకత్తాయే కాదు-బంగాళమంతా అదేవిధంగా వుంది. ఇండియాలోని ప్రతిపట్నంలోనూ హర్తాళం సాగింది. యేవిధమైన అలజడి, అల్లరి లేకుండా అంతా సవ్యంగా వుంది. కాని ఇండియాలోని యూరపియనులు బ్రిటిష్ రాజ్యానికి కేజేలు కొచ్చే కొందరు, యీ హఠాత్తాళం బ్రిటిష్ రాజ్యానికి, వేల్పు యువ

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

రాజుకు అవమానం అనడం మొదలుపెట్టారు. పనిచేయ నిరాకరించడం క్షంతవ్యంకాని మహాపరాధమన్నారు. ప్రజల భక్తివిశ్వాసాలను భ్వంసం చేయడమే ఈ నైతిక ప్రోద్బలముయొక్క ఉద్దేశమన్నారు. ఇండియా లోని ఆంగ్లోఇండియనులు, యూరపియనులు అంతా చేరి యీ అవమానము భరింపరానిదన్నారు. ఈరెండు సంఘాలవారి ఆగ్రహము కాంగ్రెస్ మీద విరుచుకుపడింది. ఇంతకూ హర్తాళము సాగించినది ప్రజాసమూహాలు. ప్రజలు వారికి తోచినదేదో వారుచేసారు. శాంతిభద్రతలకుమాత్రం భంగంరాకుండా కాంగ్రెస్ వాలంటీర్లు కొంచెం ముసాగుగా వున్నారు. ఇండియాలోని ఆంగ్లో ఇండియనుపత్రికలు పెద్దపెద్ద తలకాయలంతటి అక్షరాలతో కాలములతరబడి కాలములుగా విషము కక్కడము మొదలుపెట్టాయి. జనరల్ డయ్యర్ అనంతరం ఆమధ్య యెప్పడూ భారతీయులు చవిచూచియుండని వర్ణవిద్వేష భావాలు ఈహర్తాళంసందర్భంలో ప్రదర్శితమయ్యాయి. ప్రభుత్వంకూడా దీన్ని అందుకుంది. కలకత్తా గవర్నమెంటు భవనంలో యోచనలమీద యోచనలు, మంతనములమీద మంతనములు సాగాయి. ఒక ఉన్నతప్రభు త్వోద్యోగి 'యిది యోచనలకు సమాధానములకు సమయంకాదు, ఉద్యోగులకు సంపూర్ణాధికారాలు యిచ్చివేయాలి, అందుకు తుండుకుపాకీకూడా అవసరమ'ని తీవ్రంగా వాదించాడు. వెంటనే ఫిరంగులుమోపుపెట్టిన మోటారులు కలకత్తావీధులలోతిరుగ నారంభించినవి. క్రిమినల్ లా అమెండ్ మెంట్ చట్టం అనుసరించి, బంగాళంలోని కాంగ్రెసు, ఖిలాఫతు వాలంటీర్లదళములు, అక్రమసంఘాలంటూ బంగాళాప్రభుత్వం ప్రకటించింది.

ప్రభుత్వం అంతటితోనే ఆగలేదు. నవంబర్ 18-వ తేదీ అర్ధరాత్రి పోలీసులు ఖిలాఫత్, కాంగ్రెసు కార్యాలయములను చుట్టివేసి శోధించారు. ఆ మరునాడు మొత్తము 12 కార్యాలయములను శోధించారు. ఆశోధనలు మహాఘోరంగా వున్నవి. ఆ వివరములను జాతీయపత్రికలు ప్రకటించాయి.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

అప్పుడు రివాల్యూట్ కాని పుస్తకములు, ఉత్తరములు, ఆఫీసులెక్కలు వగయిరాలు అన్నింటినీ పోలీసులు తీసికొనివెళ్లారు. ఊరులో మూడుమాసములపాటు ఊరేగింపులు, ఉత్సవములు, బహిరంగసభలు యేవీ జరుగరాదు అంటూ కలకత్తా కమిషనరు ప్రకటించాడు

౦౦

కాంగ్రెస్, ఖిలాఫత్ వాలంటీరు ఉద్యమములు అక్రమసంఘములుగా బంగాళాప్రభుత్వం ప్రకటించినదానికి ప్రతిగా కలకత్తాలో ఒక నివేదిక వెలువడింది. ఈ నివేదికలో వేలకొలదిగా కలకత్తా జాతీయవాదులు సంతకములుచేశారు. బంగాళాప్రభుత్వము పెట్టినఆటంకమును ప్రతిఘటించు డమే ఉద్దేశముగా పెట్టుకొని కాంగ్రెసువాలంటీరుదళమును ప్రారంభించడమన్నదే యీ నివేదికలోని ప్రధానాంశం.

నివేదికపైన సంతకము చేసినవారిలో దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు, మాలానా అబుల్ కలామ్ ఆజద్, సుభాషచంద్రబోసు, మొదలైన అనేక ప్రముఖనాయకులు ఉన్నారు. ఈనాయకులను అందరినీ 1921 డిసెంబరు 10 వ తేదీన ఎరెస్టుచేశారు. దానితో బంగాళములో ఒకవిధమైన ఆవేశం బయలుదేరింది. జాతీయవాదులు గుంపులుగుంపులుగా బందికానాకు ప్రయాణం కడుతూవచ్చారు. అవిధంగా జైల్లన్నీ నింపిపారవేశారు.

దేశబంధు చిత్తరంజనదాసుతోబాటు బోసుకూడా ఆరుమాసములు జైలువాసం గడపాడు. బందికానాలో వున్నప్పుడే దేశబంధు యొక్క మహాత్తర శక్తిసామర్థ్యాలను, పట్టుదలను బోసు తెలిసికొనగలిగాడు. బందికానాలో సుభాషచంద్రుడు దేశబంధుకు వంటచేసిపెట్టేవాడు. కార్యదర్శిగా పనిచేసేవాడు. అంతేగాక కొన్నికొన్ని సందర్భములలో నైతిక వేదాంతం బోధించే అధ్యాపకుడుగాకూడా వ్యవహరించేవాడు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

సుభాషచంద్రుడు శిక్ష పూర్తిగా అనుభవింగాడు. 1922 లో బంది కానానుంచి బయటకువచ్చాడు. వచ్చిన కొద్దిరోజులకే అబ్బోబరులో ఉత్తరబంగాళంలోని ప్రజలు వరదలవల్ల నష్టపోయి యిండ్లులేక తిండిలేక మలమల మాడిపోతూవున్నారని తెలిసికొని వారికి సహాయం చేయడానికి ఉత్తరబంగాళానికి వెళ్లాడు. బంగాళా షామనివారణ సంఘ కార్యదర్శిగా బోను పనిచేశాడు. ఆసందర్భంలో తనకుగల అఖండశక్తిని ప్రదర్శించాడు. బోనుచేసిన మహత్తర సేవకు ప్రజాసమూహములేగాక అప్పటి బంగాళా గవర్నరు లార్డులిట్టన్ స్వయంగావచ్చి శాంతిహారంలో ఆగ్రహించాడు.

1922 డిశెంబరులో గయాకాంగ్రెసు. సుభాషచంద్రుడు దేశ బంధుతో కాంగ్రెసుకు వెళ్లాడు. కాంగ్రెసు సమావేశములో స్వరాజ్య పక్షంయొక్క శాసనసభాప్రవేశ కార్యక్రమాన్ని బోను బలపరచాడు. కాంగ్రెసునుంచి వచ్చిరావడముతోనే 1923 ఎన్నికలసందర్భమున జరిగేప్రచారములో నిమగ్నుడయ్యాడు. స్వరాజ్యపార్టీ నిర్మాణ విషయములో బోను చాలా శ్రద్ధపుచ్చుకున్నాడు. అదేసమయంలో “బాంగ్లార్ కథ” దినపత్రికను ప్రారంభించాడు. ఆతరువాత దేశబంధు, “ఫార్వర్డ్” పత్రికా నిర్వహణాన్ని సుభాషచంద్రునికి వాంఛించారు. ‘ఫార్వర్డ్’ పత్రిక మేనేజరుగా పనిచేసి సుభాషచంద్రుడు పత్రికానిర్వహణములో తనకుగల సామర్థ్యమును ప్రదర్శించాడు.

కాని ఆసమయములో శాసనసభాప్రవేశము అంటే కాంగ్రెసునాయకులు చాలమందికి యిష్టంలేదు. దేశబంధు బ్రహ్మా-దత్తమైన ప్రచారము లేవనెత్తవలసివచ్చింది. చివరికు 1923 లో ఢిల్లీలోజరిగిన ప్రత్యేకసమావేశములో శాసనసభాప్రవేశ తీర్మానము ఆమోదించబడినది.

o o o

దేశబంధు దాను నాయకత్వముక్రింద బంగాళా స్వరాజ్యపార్టీ 1924 లో కలకత్తా కార్పొరేషనును స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రప్రథమములో కలకత్తా మేయరుగా నియుక్తుడయ్యాడు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

సుభాషచంద్రుడు 1924 ఏప్రిల్ 24 వ తేదీన కొత్తచట్టము ప్రకారం కార్పొరేషన్ ప్రధాన కార్యనిర్వాహకోద్యోగిగా నియమితుడు అయ్యాడు. బోసు ఆ ఉన్నతోద్యోగానికి నియమితుడు అయ్యాడు కాని బంగాళా ప్రభుత్వానుమతిమాత్రం అవసరం. ఈవిషయమై రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వం ఒక్కమాసందినములు యోచనచేసింది. చిట్టచివరకు ప్రభుత్వం అనుమతించింది. ఆపదవికి మాసానికి మూడువేలరూపాయల జీతం. కాని సుభాషచంద్రుడు రు. 1500 ల కన్న యెక్కువ తనకు అవసరం లేదు అన్నాడు. కాని ఆపదవిలో ఆయన యెంతోకాలం ఉండడానికి అవకాశం లేక పోయింది. ఉద్యోగంలోనికివచ్చి ఆరుమాసములైనా పూర్తిగా నిండలేదు, యింతలోనే ఎరెస్టు వచ్చింది.

o o

గవర్నరు జనరల్ 1924 అక్టోబరు 25 వ తారీఖున ఒక కొత్త ఆర్డినెన్సుచట్టాన్ని ఆమలులోనికి తీసుకవచ్చాడు. అది బెంగాల్ క్రిమినల్ లా అమెండుమెంటు చట్టం. ఇది 1818 రెగ్యులేషన్ III కు సోదరుడు అనవచ్చు.

ఈచట్టము వెలువడడముతోనే బంగాళం బంగాళం అంతా వొక్క మారుగా గగ్గోలుపుట్టింది. ఎక్కడచూచినా ఎరెస్టులే. ఎక్కడచూచినా గృహశోధనలే. ఉండిఉండి హఠాత్తుగా యిండ్లనుట్టు పోలీస్ 'గాటు' పోలీసులు డజనులకొలదిగా యిళ్లల్లోప్రవేశించి గంటలతరబడి యిళ్లను కలయవెతకివేస్తూ వుండేవారు. వీధులలో పోలీసుపటాలములు యెప్పుడూ తిరుగుతూవుండేవి. జాతీయోద్యమములో నాయకత్వము వహిస్తూవుండే పలుకుబడిగలవాడిని యెందఁనో ఎరెస్టుచేస్తూవుండేవారు. దేశముకోసము మహా తరత్యాగముచేసినవారు యెంతోమంది బందీలు అయ్యారు. తెల్లవార జాము రెండుగంటలవేళకు ప్రారంభమయిన గృహశోధనలు ఆరొజుఅంతా

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

సాగుతూ వేవున్నవి. మొత్తము ఆనాడు 60 యిండ్లు శోధనచేశారు. ముఖ్యంగా బంగాళా రాష్ట్రీయ కాంగ్రెస్ కార్యాలయభవనము, బంగాళా స్వరాజ్యపార్టీ భవనములు, సత్యాగ్రహ కార్యాలయము, ప్రముఖ స్వరాజ్య వాదుల యిండ్లు—వీటిని గాలించిపారచేశారు. కలకత్తా కార్పొరేషన్ ప్రధాన కార్యనిర్వాహకోద్యోగి, జేశబంధు చిత్తరంజనదాసు కుడిభుజము సుభాషచంద్రబోసు, సత్యేంద్రచంద్రమిత్ర (ప్రస్తుతము బంగాళా శాసన

సభాధ్యక్షుడు),

అనిలవర్ణ రా య్,

బంగాళా శాసన

సభ స్వరాజ్యపక్ష

సభ్యులు, స్వరాజ్య

పార్టీ కార్యదర్శు

లు — వీరందరిని

ఒకేఒక రోజున కల

కత్తాలూ ఎరస్తు

చేశారు. రివాల్యూరు

బాంబులు, వాటిని

తయారు చేయడా

నికి అవసరమైన

పరికరములు —

యిటు దంటిని

వున్నవనే అను

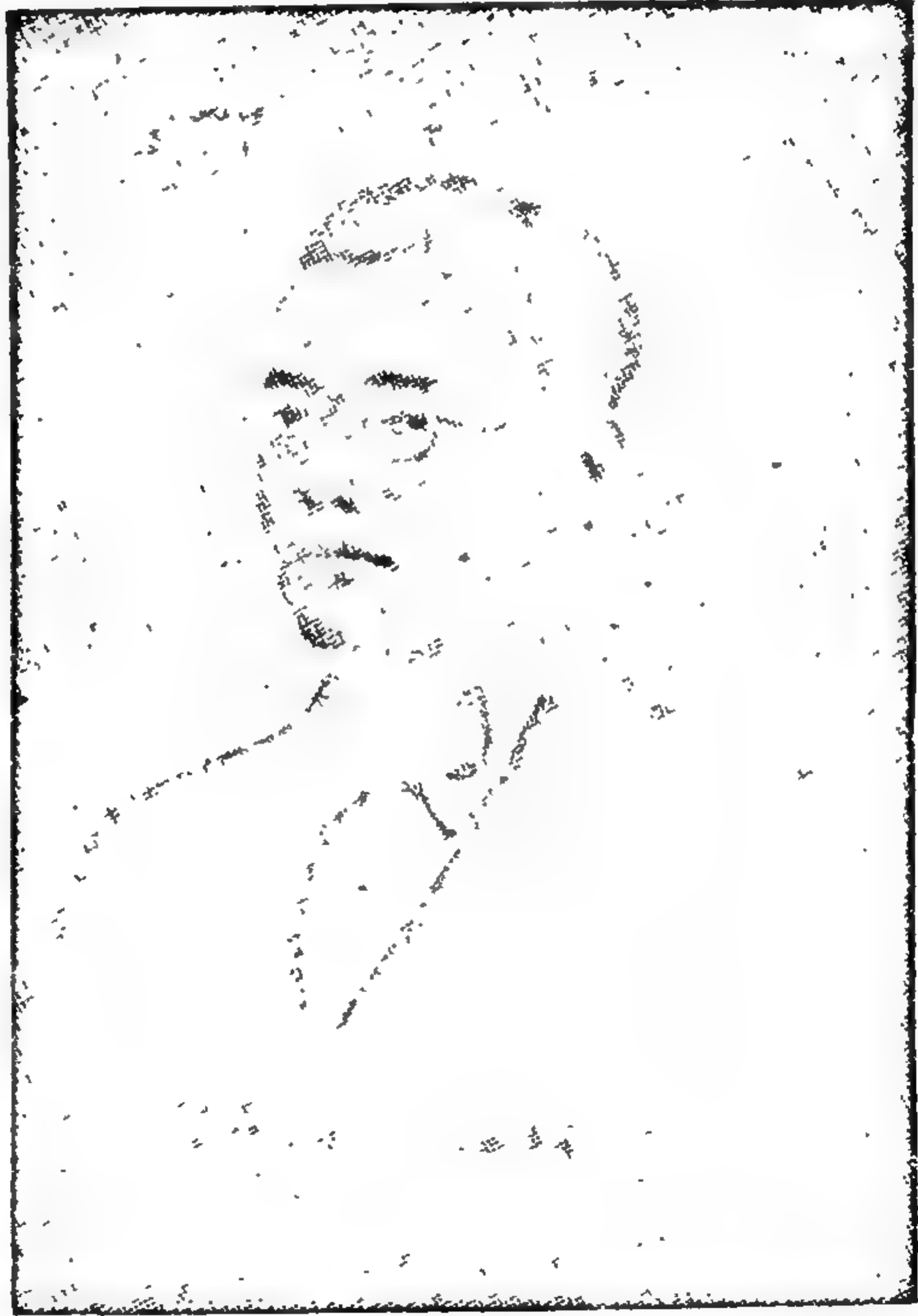
మానము మీద

వారంట్లు జారీచేసి

నట్లుతేలినది. ఇన్ని

గృహాలు శోధించి

నా యే యింటి

కేంబ్రిడ్జి విద్యార్థి సుభాషచంద్రుడు.

రాష్ట్రపతి నుభావచంద్రుడు

లోనూ యొక్క డాకూడా రివాల్వర్లుగాని, బాంబులుకాని బాంబులుచేయడానికి అవసరమైన సామగ్రికాని దొరకలేదు. ఎరెస్టుచేసినవారికీ, జరిగిన యే దురంతాలికీ ముడిబెట్టడానికి యెటువంటి అవకాశమూ లేకపోయింది. కాని దొరికిన ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు, ఫైలుకాగితాలు చివరకు నుభావచంద్రుని యింటిలోవున్న కార్పొరేషన్ కాగితాలుకూడా పోలీసులు పట్టుకు పోయారు.

o o o

క్రొత్త లకత్తాలో ఎరెస్టులుజరిగిన అదేరోజున బంగాళములో అనేక ప్రదేశాలలో అనేకమంది జాతీయ సేవకులను—ముఖ్యంగా స్వరాజ్యపార్టీ సభ్యులను పోలీసులు యెరెస్టుచేశారు. హావురా, నావాఖలి, బారిసాల్, థాకా, పాబ్నా, కొమిల్లా, తారకేశ్వర్, ముగ్లీ, నారాయణగంజ్, చాండ్ పూర్, ఫత్ పూర్, చిట్టగాంగ్ మొదలైన అనేకప్రదేశాలలో యెంతోమందిని ఎరెస్టుచేశారు. ఇండ్లను గాలించివేశారు. ఈశోధనలు జరిగిన యేయింటిలోకూడా ఒక్క రివాల్వరుగాని, ఒక్కబాంబుగాని, అటువంటివస్తువు మరేదీగాని కనబడనేలేదు. ఆర్డి నెన్సు, రెగ్యులేషన్ III ఆధారంతో బంగాళంలోని స్వరాజ్యపార్టీ నాయకులలో చాలామందిని యొక్కడెక్కడకో తీసికొనిపోయి నిర్బంధంలో వుంచివేశారు. క్రొత్త ఆర్డి నెన్సు ప్రారంభించిన మొదటివారంలోనే 75 మందిని తీసికొనివెళ్లారు; యింకొకమాసమురోజులలో మరి 35 మందిని ఎరెస్టు చేశారు.

o o o

నుభావచంద్రబోసును మొట్టమొదట ఆలిపూర్ బందికానాలో వుంచారు. ఆతరువాత మూర్షి దాబాదుజిల్లా బరహంపూర్ బందికానాకు మార్చారు. బరహంపూర్ జైలులో కొన్నిమాసములు ఉంచినతరువాత మరి యెటువంటి జైలుమార్పులూలేకుండా బర్మాలోని మాండలే బందికానాకు పంపివేశారు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

సుభాషచంద్రబోసును నిర్బంధించారనేసరికి బంగాళములో పెద్ద అలజడి బయలుదేరింది. ఎటువంటి విచారణగాని, కారణముకాని లేకుండా సుభాషచంద్రబోసును ఎరెస్ట్రుచేసి నిర్బంధంలో ఉంచడముగురించి ఆసమయమున కలకత్తా మేయరుగావున్న దేశబంధు యిలాఅన్నాడు:

“దేశాన్ని ప్రేమించడమే ఒక అపరాధమయితే, నేనూ అపరాధినే. సుభాషచంద్రబోసు అపరాధిఅయితే—నేనూ ఒక అపరాధినే—కార్పొరేషన్ ప్రధాన కార్యనిర్వాహణోద్యోగియే కాదు, యీ కార్పొరేషన్ మేయరునైన నేనుకూడా అతనితో సమానముగా అపరాధినే.”

సుభాషచంద్రబోసు నిర్బంధం కార్పొరేషను వ్యవహారములకు యెన్నోవిధాల చిక్కులకు కారణం అయింది. అందువల్ల కార్పొరేషన్ ప్రధానోద్యోగి సుభాషచంద్రునిపైనగల విశ్వాసాన్ని ప్రకటించవలసింది అంటూ దేశబంధు ప్రకటించాడు. సుభాషచంద్రునిమీద ప్రజలకుగల విశ్వాసం వెంటనే యెన్నికలలో ప్రకటితం అయింది. బంగాళాశాసనసభకు ఉత్తరకలకత్తానియోజకవర్గపు యెన్నికలసందర్భాన్ని బోసుపైనగలవిశ్వాసం ప్రకటితమయింది. సుభాషచంద్రుడు బందికానాలో యినుపకమ్మల వెనుక ఉన్నాడు. ప్రజలు అతనినే తమప్రతినిధిగా యెన్నుకొన్నారు.

o o o

మూండలే బందికానాలోని యేకాంతవాసము, ఆప్రాంతము లోని తీవ్రమైనవేడిమి సుభాషచంద్రుని ఆరోగ్యాన్ని పూర్తిగా ధ్వంసం చేసింది. ఆబందికానాలోవుండగా బోసు 40పౌనులు తగ్గిపోయాడు. దానికి తోడు క్షయచిహ్నములు కనబడ్డాయి.

దినములు గడచినకొలది బోసు ఆరోగ్యము మరింత చెడిపోతూ వచ్చింది. 1927 ఏప్రిల్ మాసము నాటికి బోసు మంచముపట్టాడు. కలకత్తా ప్రసిద్ధవైద్యుడు, సుభాషచంద్రుని సోదరుడు డాక్టర్ సునీల్ చంద్రబోసు

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

మరికొందరు ప్రభుత్వవైద్యులు ఆతని దేహస్థితిని పరీక్షచేసి సుభాష చంద్రుని ఆరోగ్యము ఆందోళన కలుగజేస్తూవుందని చెప్పారు. కలకత్తాలో గాని మరి ఇండియాలో యే యితర శత్రుపట్టణంలోగాని ఆగకుండా ఆరోగ్యానికని యకాయకి యూరపునకు వెళ్లడముమంచిదని ప్రభుత్వముతరపున మోబిల్లేగారు సలహాయించారు. సుభాషచంద్రుడు యిందుకు సమ్మతించ లేడు. ఈవిషయమై సుభాషచంద్రుడు శరతుచంద్రబోసుగారికి పెద్ద ఉత్తరం వ్రాశాడు. ఇన్సీన్ బందికానానుంచి 1927 ఏప్రిల్ 4-వ తేదీన సుభాషచంద్రుడు యిలా వ్రాశాడు:

“గడచిన రెండుయేండ్లలోను ప్రభుత్వం నన్ను పెట్టిన అవస్థలసంగతి పూర్తిగా మరచిపోయినట్లుగావుంది. ఆబాధలు అన్నింటినీ అనుభవించినది నేను కాని ప్రభుత్వముకాదు. ఎటువంటి న్యాయమూలేకుండా ఇంతకాలమూ నన్ను అన్యాయంగా నిర్బంధంలో ఉంచినది ప్రభుత్వం. నన్ను నిర్బంధంలో ఉంచినప్పటినుంచి యీనాటివరకు—నామీద ఆధారపడివున్న వారెవ్వరికి యేవిధమైన పోషకభృతిగాని యిచ్చివుండలేదు. నాపై యేదో చిట్టచివరి మార్గంగా నేను వైస్రాయికి విన్నపముపంపుకొంటే బంగళాప్రభుత్వం దానినికూడా పంపకుండా త్రొక్కివేసింది. ఇదిఅంతా యిలావున్నప్పుడు పైగా నన్ను మూడేళ్లపాటు యూరపులో ప్రవాసనిర్బంధంలో వుండ మంటున్నది. అందుకుతోడు ఆయూరపుప్రవాసానికి కావలసినడబ్బు నన్నే చూచుకోమంటున్నది. ఇది ధర్మసమ్మతమైనయేర్పాటేనా? 1924 లో నేను యెటువంటి ఆరోగ్యంలో వున్నానో అటువంటి ఆరోగ్యస్థితిలోనే నన్ను తిరిగి విడువవలెనన్న నైతిక దృక్పథముకూడా ప్రభుత్వానికి లేకపోవడము శేవలము అధర్మము.”

ఇలా వ్రాస్తూ యూరపుప్రవాసానికి ఆర్యేఖిచ్చులకు ప్రభుత్వం ధరించాలనీ, యూరపుప్రయాణానికి ముందుగా తనబంధువర్గాన్ని చూడడానికి

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

అనుమతియియ్యాలనీ, ఆమూడుయేండ్ల ప్రవాసానంతరము ఇండియాకు తిరిగి రాడానికి యెటువంటి నిర్బంధాలు వుండరాదనీ యిటువంటియేర్పాటులు షరతులు వాంఛించడములో అధికముకోరడము యేమీలేదనీ తెలియజేశాడు.

ఆతరువాత బోసు బర్మానుంచి శరతుబోసుగారికి వ్రాసిన మరొక ఉత్తరంలో యిలా వ్రాశాడు:

“బందికానాలో మనము యిలా అవ్వలు పోతూవుండడము భారతజాతి యిదివరకుచేసిన తప్పలపరిహారార్థము తపస్సుచేయడముగా భావిస్తూవున్నాను. మనభావములు అభిప్రాయములు యిందు వల్ల చావవు. మనభావములు ఒకతరమువారినుంచి మరి యింకొక తరమువారికి వ్యాప్తినందుతవి. ఈఅభిప్రాయంవొక్కటే నాకీ అవస్థలను యెదుర్కొనడానికితగిన శక్తి యిస్తుంది.”

మాండలే బందికానాలో సుభాషచంద్రునితో మరికొంతమంది రాజకీయనిర్బంధితులువున్నారు. వీరు దుర్గపూజ, సరస్వతిపూజచేయడానికి అవకాశములు అవసరమని యెన్నోమారులు జైలుఅధికారులను కోరారు. కాని అధికారులు అంగీకరించలేదు. అందువల్ల సుభాషచంద్రుడు, మిగిలిన రాజకీయనిర్బంధితులు అంతా నిరశనవ్రతం ప్రారంభించారు. మాండలే బందికానాలో రాజకీయనిర్బంధితులను యింత అవస్థలుపెట్టడము అధర్మము అమానుషము అంటూ కలకత్తా కార్పొరేషను తీర్మానరూపముగా వ్యతిరేకాభిప్రాయాన్ని ప్రకటించింది. రంగూన్ ప్రజలు సమావేశమై నిరశన వ్రతముసాగిస్తున్న వారిపట్ల సానుభూతి ప్రకటించారు. కలకత్తాప్రజలు కూడా నిరశనతీర్మానము చేశారు. ఇదేసందర్భంలో ఫిబ్రవరి 28-వ తేదీన కలకత్తాలో సంపూర్ణమైన హారతాళము జరిగింది.

చివరకు మాండలే జైలులోని సుభాషచంద్రుడు, మిగిలిన రాజకీయ నిర్బంధితులు నిరశనవ్రతాన్ని విరమించారు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

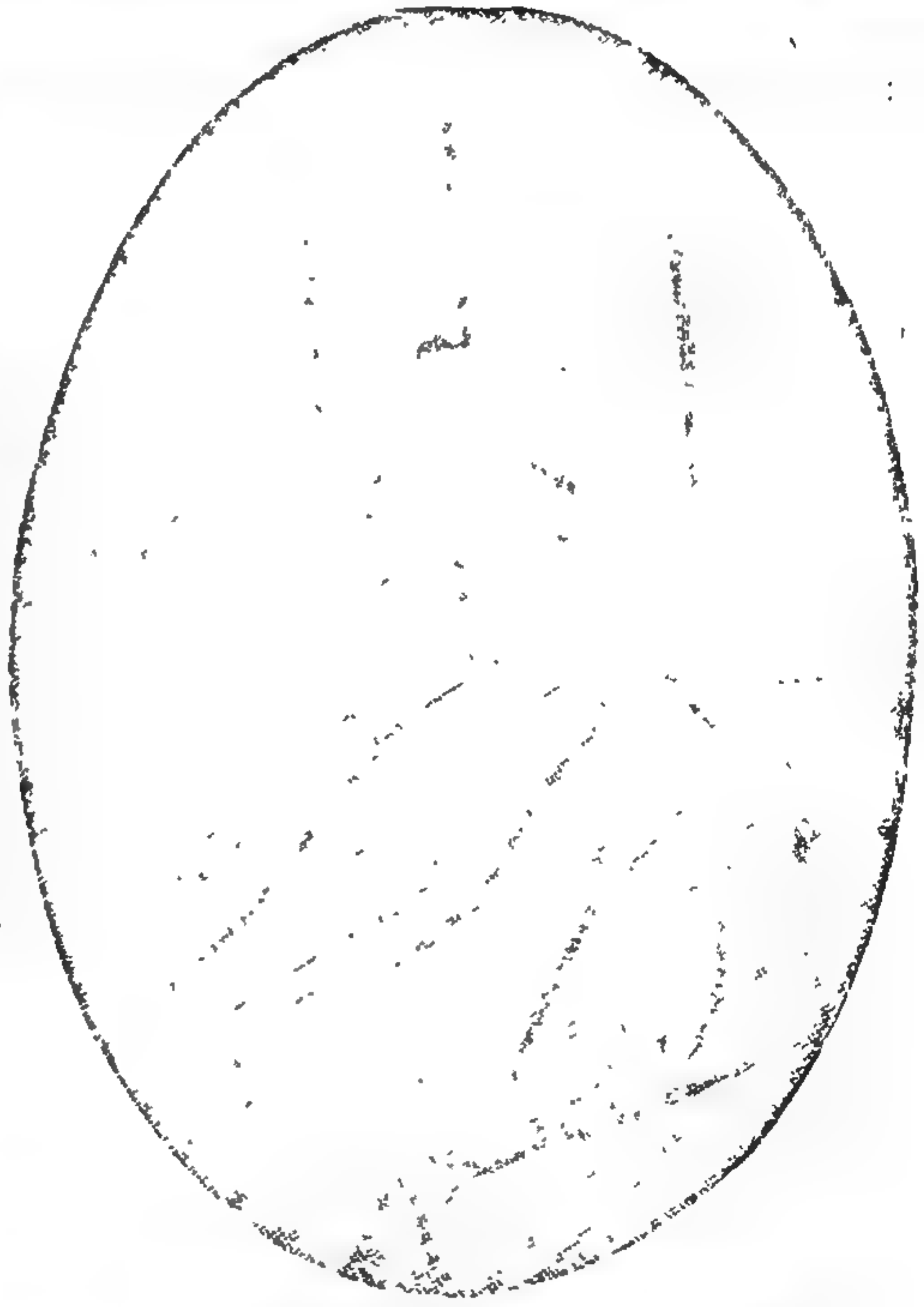
1927 మే 15 వ తేదీన అనారోగ్యం కారణంగా సుభాషచంద్రుణ్ణి వదలివేశారు. బోసు బందికానాలో వున్నంతకాలమూ కలకత్తా కార్పొరేషన్ ఆతనికి కావలసిన సెలవు యిస్తువచ్చింది. ఈవిధముగా బందికానాజీవితము ప్రారంభమైనది మొదలు 1927 మే 12 వ తేదీవరకు కలకత్తా కార్పొరేషన్ ఆతనికి సెలవు యిచ్చింది.

o o o

సుభాషచంద్రుని విడుదల అదివొక తమాషా. ఒకమాయ. అసలు

విషయం యేమిటో
చాలా కాలంవరకూ
యెవ్వరికీ తెలియదు.
అందులో ఒకవిధ
మైన తమాషా నాట
కం వుంది. చికిత్స
కోసమని ఆ త ని ని
అల్పాకాశ మార్చ
వలసినదని ఆర్డరు.
యథార్థం లో
బోసును కలకత్తా
తీసుకువచ్చి విడిచి
పెట్టారు.

కలకత్తా చేరినతరు
వాత అనారోగ్య
స్థితిలోవున్న సుభా
షచంద్రుడు ఇప్పుడు
నాయిల్లు నేను చేరు
కున్నాను. నేను

మాండలే బందికానానుంచి బయటపడిన
సుభాషచంద్రుడు

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

మొట్టమొదట చేయవలసినది సా ఆరోగ్యముచక్కబరచుకొనడమే. ఆతరువాత యిదివరకు అనుసరిస్తూవుండిన నేవాకార్యక్రమాన్ని మళ్ళీ సాధ్యమైనంతవరకు అనుసరించాలి. ఇదే సానిశ్చయము” అంటూ ప్రజలకు ఒక సందేశము యిచ్చాడు.

కాని యింకా ఆరోగ్యము చక్కబడకముందే సుభాషచంద్రుడు దేశనేవాకార్యములలో పాల్గొనడము ప్రారంభించాడు. పాట్నాలో ఉపన్యసిస్తూ “మనం జబ్బుపడడానికి వీలులేదు. మనదేశంలోవున్న ప్రస్తుతస్థితిలో జబ్బుతో మూల్గుతూ వొకచోట కూర్చోడానికి యెంత మాత్రమూ వీలులేదు” అంటూ చెప్పాడు. కరువుకాటకము ప్రజలను మాడ్చి వేస్తూవున్న అప్రాంతాలకు వెళ్లాడు. కాసనసభలో స్వాతంత్ర్యముకోసం యెలాపోరాడడమో ప్రత్యక్షంగా ప్రదర్శించాడు. స్వాతంత్ర్యప్రచారం చేస్తూ విపరీతంగా సంచారంచేశాడు.

०००

ఇంతలోనే సైమన్ కమిషన్ సందర్భంలో దేశమంతా తీవ్రవాదో శనబయలుదేరింది. సైమన్ కమిషన్ తో మనకు యెటువంటి బోధకములేదని దేశములోని అన్ని రాజకీయపక్షములవారూ ప్రకటించారు. సైమన్ విచారణసంఘాన్ని పూర్తిగా బహిష్కరించాలని అఖిలభారత దేశీయమహాసభ తీర్మానించింది. అసమయమున సుభాషచంద్రునికి రెండుచేసులా పని. ఒక ప్రక్క స్వదేశపు ఉద్యమము, మరొకప్రక్క సైమన్ బహిష్కరణప్రచారము. యీ రెంటినీ అతిసమర్థతతో చాకచక్యముగా సాగించాడు బోసు.

1928 ఫిబ్రవరి 3-వ తేదీన సైమన్ విచారణసంఘం బొంబాయిలో వోడ దిగింది. “సైమన్ గారూ తిరిగివెళ్లండి” అనే ఊరేగింపులు దేశమంతటా సాగినవి. విద్యార్థులు, కార్మికులు సమ్మె సాగించారు. హఠాత్తా విజయవంతముగా సాగింది. సుభాషచంద్రుడు కలకత్తా విద్యార్థుల నాయకత్వం వహించాడు.

రాష్ట్రపతి నుభావచంద్రుడు

నుభావచంద్రుడే బంగాళములో వాలంటీరుఉద్యమాన్ని పునరుద్ధరించాడు. 1928 డిశెంబరులో కలకత్తాలో జరిగిన అఖిలభారత దేశీయ మహాజనసభసందర్భంలో బోసు తనలోపున్న మిలిటరీ తత్వాన్ని దేశానికి ప్రదర్శించాడు. బ్రహ్మాండమైన వాలంటీరుదళాలను తయారుచేశాడు. ఆదళములకు ఆధునికపైనికశిక్షణను యిచ్చాడు. సుశిక్షితమైన దళముల మహానాయకుడై నుభావచంద్రుడు కలకత్తావీధులలో కాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడు మోతీలాలు నెహ్రూగారికి స్వాగతముయిస్తువుంటే ఆశోభ చూడవలెనే గాని వ్రాయడానికి వీలులేదు. ఆ ఊరేగింపు ఆ జాతీయపతాక వందనోత్సవముచూచిన ప్రజలు యీనాటికిమాడా విపరీతముగా చెప్పకొంటూ వుంటారు.

క్రలకత్తా కాంగ్రెస్ (1925)లో గాంధీమహాత్ముడు సమాధాన పూర్వకమైన తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు. మద్రాసు సమావేశములో ఆమోదించిన సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య తీర్మానముయొక్క 'వడి' తగ్గిపోయేటట్లుగా మహాత్ముడు అధినివేశ స్వపరిపాలనాతీర్మానాన్ని తీసుకొని వచ్చాడు. ఈతీర్మానమునకు వ్యతిరేకంగా నుభావచంద్రుడు తీవ్రంగా పోరాడాడు. ఆసందర్భంలో బోసు యిలా ఉపన్యసించాడు: "నెహ్రూ నివేదిక నూచించిన అధినివేశస్వపరిపాలనమును బ్రిటిషుగవర్న మెంటు 1929 డిశెంబరు 31-వ తారీఖులోపున ఇండియాకు ప్రసాదిస్తే, కాంగ్రెస్ దానికి సిద్ధమాతుంది. దానితో కాంగ్రెస్ శాశ్వతముగా అధినివేశ స్వపరిపాలనము నకు అంటుకొని దానితో తృప్తిపడి పూరుకుంటుండన్నమాట! అధినివేశ స్వాతంత్ర్యానికి తృప్తిపడడము అంటే దీనికి మేము యెంతమాత్రమూ అంగీకరించి ఊరుకోలేము. ఇన్యాళ అధినివేశప్రతిపత్తి యిచ్చినా దానిని జాతీయాశయపూరణముగా మేము అంగీకరించలేము. స్వాతంత్ర్యం అనేది యెప్పుడో వచ్చేస్థితియనికాకుండా యిప్పుడే యీక్షణముననే సిద్ధించవలసిన రాజకీయాశయముగా మేము భావిస్తాము.

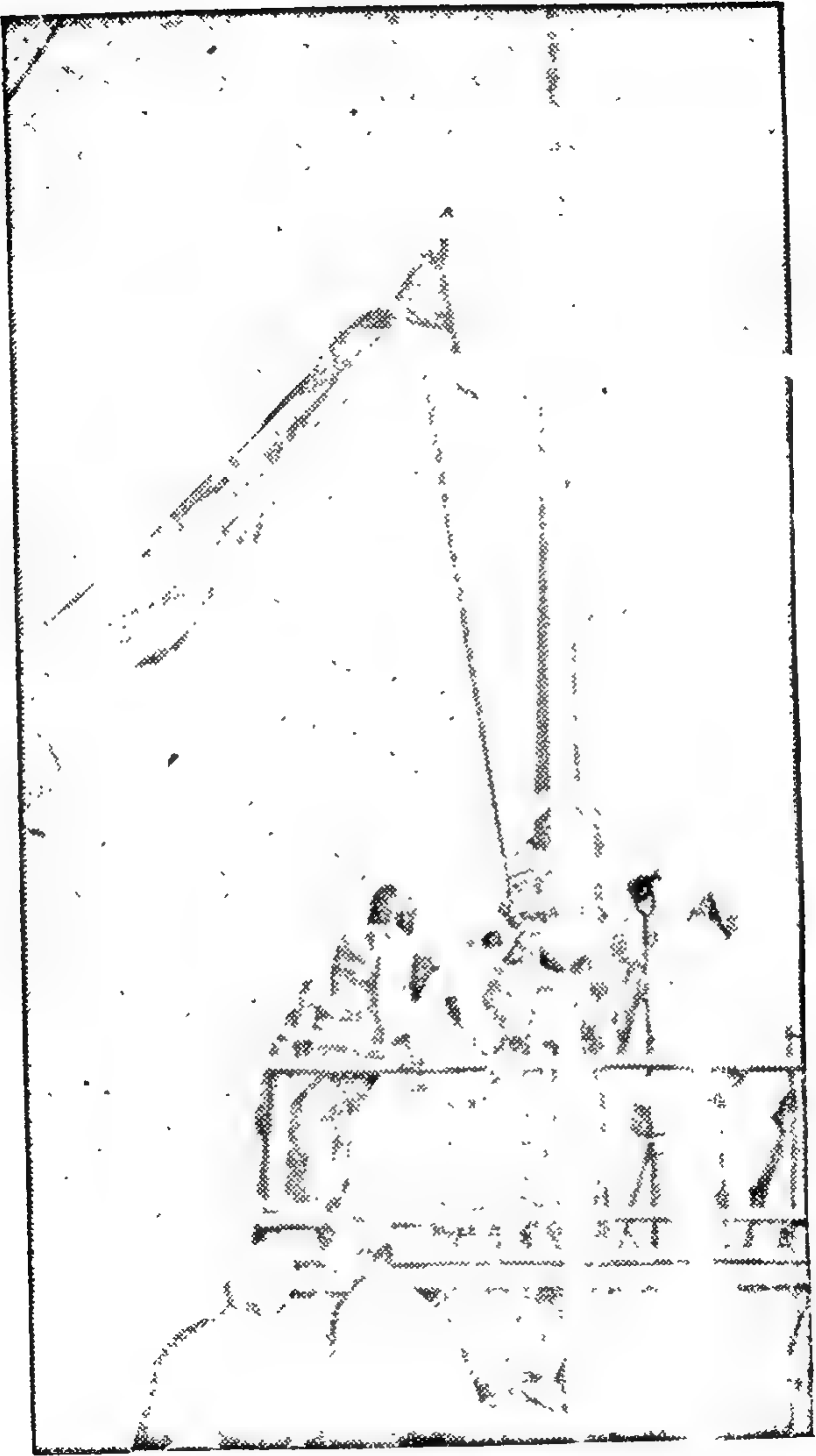
రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

అదేసమయాన్ని సుభాషచంద్రుడు మహాత్ముని తీర్మానానికి ఒక సవరణ తీసుకొనివచ్చాడు: “మద్రాసు కాంగ్రెస్ సమావేశములో ఆమోదించిన సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము 1928 లో జరిగే యీ కలకత్తా సమావేశములో మేము మరల ఆమోదిస్తామన్నాము. అలక్ష్యము అలానే వుంటుంది. అంతేగాక బ్రిటిషు ప్రభుత్వ సంబంధములేకుండా, చేసికొంటేనేగాని నిజమైన స్వాతంత్ర్యము లభ్యముకాదు అని యీసభవారు నమ్ముతూవున్నారు.”

పైసవరణను ప్రతిపాదిస్తూ సుభాషచంద్రుడు యిలా వుపన్యసించాడు: “సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య తీర్మానంవల్ల మనకు వచ్చేదేమిట అని మీరు అనవచ్చు. మనలో ఒక కొత్తధోరణి—కొత్తతత్వము ప్రారంభం జౌతుంది. ఇంతకూ మన రాజకీయపతనానికి ముఖ్య కారణం యేమిటి? అదే మనతత్వమునకు సంబంధించిన విషయము. మనం యీ తత్వాన్ని బానిసతత్వాన్ని పోగొట్టుకొనవలెనంటే మనప్రజలను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం కోసం పోరాడమని ప్రోత్సహింపక తప్పదు. నేను యింకొకవిషయంకూడా చెబుతున్నాను—మనం యీ తీర్మానపు అంశాన్ని కార్యరూపంలోకి తీసికొని రావడానికి ప్రయత్నించమే అనుకొందాము; అయినాకూడా ప్రజలకు ఒక ఉన్నతాదర్శం చూపినవాళ్లం జౌతాము. ఉన్నతాశయాలు ఉత్కృష్టాదర్శాలు కలిగివుండడములో యేమి తప్పవుంది? ఆ స్వాతంత్ర్యంగురించి ప్రచారం చేయడము మనప్రజల కనులయెదుట ఒక అకర్షవంతమైన చిత్రాన్ని సృష్టించినవాళ్లం జౌతాము. ఆద్యారా ఒక క్రొత్త ఆవేశముగల భారత జాతిని సృష్టింపగలుగుతాము. కాని యింకముందు మనము చేతులు ముడుచుకొని కూర్చోబోమని నేను హామీ యిస్తున్నాను. భారతయువజనబృందము యిప్పటికప్పుడే విధ్యుక్తధర్మాన్ని గ్రహించి దానిపని చేయడానికి సంసిద్ధమౌతూవుంది. మనం వొక మంచి జీవంపున్న కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయిద్దాం. అనిర్ణయించిన దాన్ని చెత్తగా పారజేయవలసిన అవసరము

పండిత జవహరలాల్ నెహ్రూ బాబూ సుభాష్ చంద్రబోస్
 ఇద్దరూ దేశీయ మనః సభాధ్యక్షులు

హరిపురంలో సుభాషచంద్రుడు పఠాభిషేకం జరిపాడు.

26

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

యేర్పడదు.....బంగాళానికి సంబంధించినంతవరకు జాతీయోద్యమము ప్రారంభమైననాటినుంచీ నేటివరకూ స్వాతంత్ర్యం అంటే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమే అని నిర్వచించివుంది. స్వాతంత్ర్యం అంటే అధినివేశ స్వపరిపాలనమంటూ మేము యెన్నడూ అర్థము చెప్పకోలేదు. అధినివేశ స్వపరిపాలనము అంటే మన యువజనులకు యేమాత్రమూ సహించదు. యువజనులే భావిభారత భాగ్యోదయకారకు లనినమాట జ్ఞాపకం వుంచుకోండి.”

సుభాషచంద్రుని సవరణపై వోటుచేశారు. సవరణకు అనుకూలంగా 973 వోట్లు, వ్యతిరేకంగా 1350 వోట్లు వచ్చాయి. బోసు సవరణ వోడిపోయింది.

o o o

క్రలకత్తా 1926 డిశెంబరు 30-న తేదిన జరిగిన హిందుస్థాన్ సేవాదళ సమావేశానికి సుభాషచంద్రుడు అధ్యక్షత వహించాడు. ఆ సందర్భంలో వాలంటీరుదళముల అవసరముగురించి బోసు అధ్యక్షస్థానంనుంచి ఉపన్యసించాడు:

“వాలంటీరుఉద్యమం దేశానికి యెంత ఉపయోగమో—యెంత అవసరమో యిప్పుడు మనం గ్రహిస్తున్నాము. ఈ యథార్థాన్ని యితరదేశాలు యిదివరకు యెంతో కాలంక్రిందనే గ్రహించాయి. మన దేశంపంటి పరాధీనదేశాలు యేవన్నా మహాత్మ్యస్తాశయాలను పూర్తిచేసికొనాలంటే మశిక్షణ, క్రమవిధానము అవసరం. క్రమశిక్షణతోబాటు నిర్భీతి, ధైర్యము స్వార్థరాహిత్యము, వీటిని అలవరచుకొనాలి. ఈఉత్కృష్టగుణముల నన్నింటిని వాలంటీరు ఉద్యమముద్వారా మనము పెంపొందించుకొనాలి. ప్రతిదేశంలానూ జాతీయనికాసాన్ని ముందుగా వాలంటీరు ఉద్యమమే చాటుతూవచ్చింది. ఇది ఇండియాపల్ల విరుద్ధముకాదు. ప్రస్తుతము

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

దేశంలో యువజనోద్యమము, వ్యాయామము అభివృద్ధికావడము శుభ సూచకము. పైన పేర్కొనిన రెంటికిని వాలంటీరు ఉద్యమానికి ఒక సన్నిహితసంబంధము, పొత్తు వుండాలి. యువకులు సైనికశిక్షణవంటి క్రమశిక్షణ పొందాలి. కట్టుబాటులకు లోనైన మంచి తరిబియతుపొందిన వాలంటీర్లు కావాలి. అప్పుడే స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించగల క్రొత్తజాతిని సృష్టించగలిగినవారం ఔతాము.”

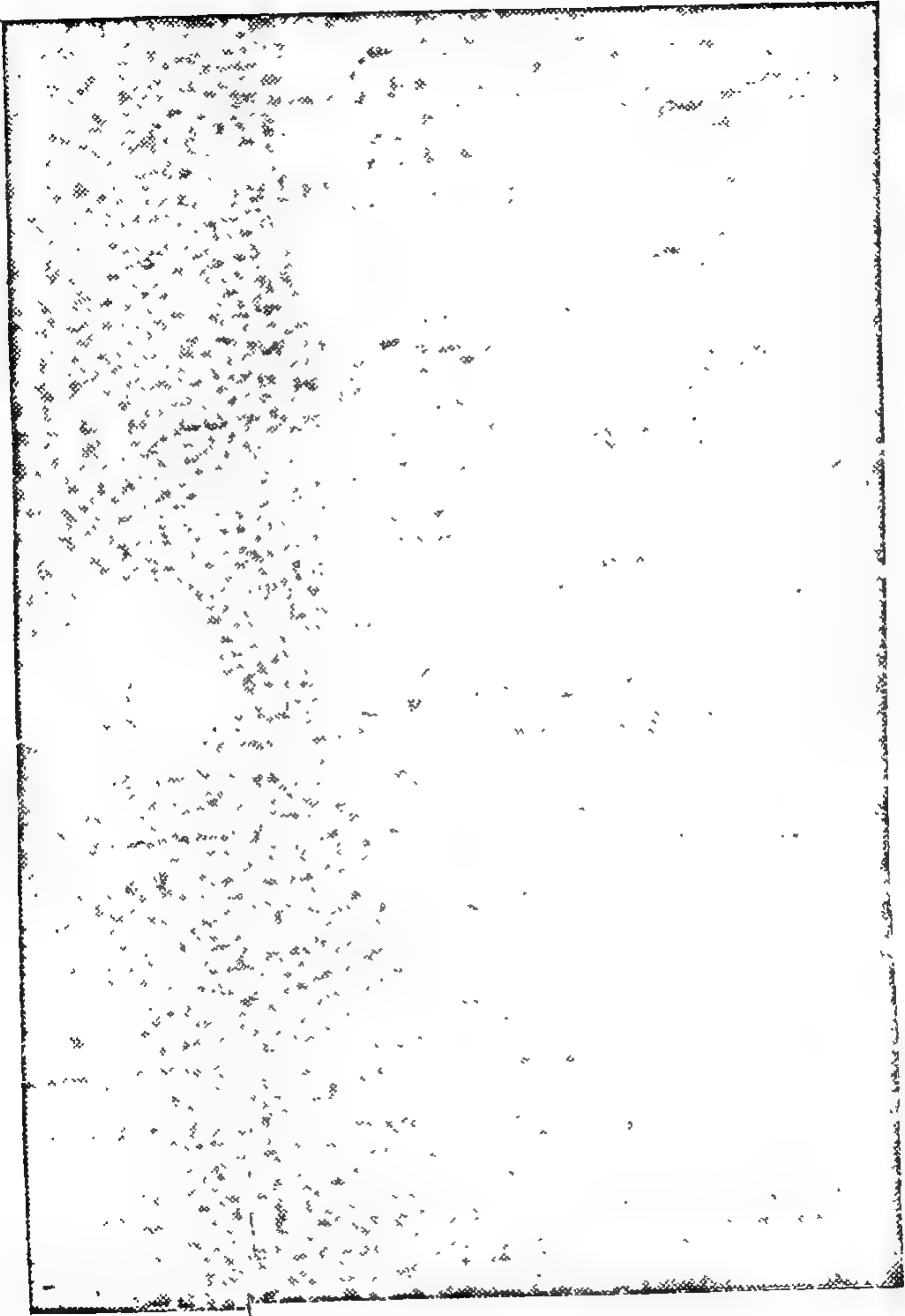
o o o

స్టలకత్తా కాంగ్రెస్ సమావేశం తరువాత బోసు, పండిత జవహరలాల్ నెహ్రూ, శ్రీనివాసయ్యంగార్లతోచేరి అఖిలభారత స్వాతంత్ర్యసమితిని స్థాపించాడు. దేశములో ప్రచండప్రచారము చేయడమే ఈసమితి ఉద్దేశము. ప్రతిరాష్ట్రానికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకకార్యక్రమం వంతున బోసు అతిచమత్కారంగా తయారుచేసాడు.

1927 మొదలు 1929 వరకు సుభాషచంద్రుడు వంగరాష్ట్రీయ కాంగ్రెస్ కమిటీకి అధ్యక్షుడు; అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీకి సాధారణ కార్యదర్శి. నెహ్రూకమిటీఅని పేరుపడిన అఖిలపక్షసమావేశంలో బోసుకు సభ్యత్వం వుంది. 1929 లో ఆల్ ఇండియా ట్రేడ్ యూనియన్ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడై 1931 వరకు ఆ మహాసంస్థ నాయకత్వాన్ని నిర్వహించాడు.

ఆరోజులలో బంగాళాశాసనసభలో స్వరాజ్యపార్టీవారి బలం యెక్కువగా ఉండేది. దానిని తగ్గించవలెననే ఉద్దేశంతోనూ యేమో— 1929 ఏప్రిల్ లో బంగాళాగవర్నరు ఎన్నికలు ప్రకటించాడు. కాని జూన్ మాసంలోజరిగిన యెన్నికలలో స్వరాజ్యపార్టీ వారి మరింత యెక్కువబలంతో శాసనసభ ప్రవేశించారు. అనేకమంది స్వరాజ్యపార్టీ సభ్యులు పోటీలేకుండానే గెల్చారు. ఇక మిగిలినవారు ఎంతోవ్యత్యాసంతో ప్రత్యర్థులను ఓడించివేసారు.

వాలంటీర్స్ అంటే సుభాష్ చంద్రునికే ప్రాణం. అందువల్లనే హరిపుర కాంగ్రెస్ సందర్భంలో
సుభాష్ చంద్రుడు వాలంటీర్ల వందనాన్ని స్వీకరించాడు

హరిపురలో అధ్యక్షుని ఉత్సవము

క్రలకత్తాల రాజకీయ నిర్బంధితుల దినోత్సవం. ఈసందర్భంలో 1929 ఆగస్టుమాసంలో దక్షిణ కలకత్తాలో బోసు బ్రహ్మాండమైన ఉరే గింపు లేవనెత్తాడు. ఈ ఉత్సవసందర్భములోనే పోలీసులు కిరణశంకర రాయ్ గారిలోపాటు సుభాషచంద్రబోసుకు కూడా 124 ఎ. సెక్స్ క్రింద (రాజగ్రోహం) ఎరెస్టు అన్నారు. పంజాబులో సంచారంచేస్తూవుండిన బోసు ఎగ్జిక్యూషన్ వారెంటు జారీ అయింది. సంచారం పూర్తి అయిన తరువాత సుభాషచంద్రుడు తిరిగివచ్చి ఆలిపూర్ మేజిస్ట్రేట్ సమక్షమున హాజరయ్యాడు. విచారణముందు జామిన్ మీద విడుదల.

ంం

గ్రాహారు కుట్రకేసు నిర్బంధితుడు యతింద్రనాథదాస్ గ్రాహారు సెంట్రల్ జైలులో సెప్టెంబరు 12-వ తారీఖున ప్రాణాన్ని విడచాడు. యతింద్రదాసు రాజకీయనిర్బంధితులను - విచారణ / జరిగే సమయాన్ని - రిమాండులో ఉన్నవారిని జైలు అధికారులు సరిగా చూడవలెననే అభిప్రాయాన్ని లోకానికి, అధికారులలో పోరాటరూపాన్ని ధైర్యంగా

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

చాటాడు. ఈసందర్భంలో ఆ యువజనవీరుడు యతీంద్రుడు 63 దినాలు నిరశనవ్రతముసాగించి లాహోరు సెంట్రల్ జైలులోనే చనిపోయాడు. యతీంద్రుని శవము కలకత్తాకు తీసుకువచ్చారు. హఠాఠా, కలకత్తా వీధులలో సుభాషచంద్రుని నాయకత్వముక్రింద బ్రహ్మాండమైన ఊరేగింపు జరిగింది. ఊరేగింపు కొన్ని మైళ్ల పొడవుంది. దేశబంధుని మరణానంతరము ఇంతటి గొప్ప ఊరేగింపు కొన్ని లక్షలమంది సమావేశము జరిగి యేవుండనేలేదు.

1929 సెప్టెంబరు 29 ని సుభాషచంద్రుడు హఠాఠాఠాజకీయ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించాడు. అధ్యక్షోపన్యాసంలో వాలంటీరు ఉద్యమం యొక్క అవశ్యకత ప్రజాసమూహములలో ప్రచారము-వీటి అవసరముల గురించి విపులముగా చర్చించాడు.

o o o

లాహోరులో 1929 అక్టోబరు 19 వ తారీఖున జరిగిన విద్యార్థి మహాసభకు సుభాషచంద్రుడు వెళ్లాడు. లాహోరులో అఖండమైన స్వాగతం జరిగింది. అధ్యక్షోపన్యాసంలో ఇలా చెప్పాడు:

— “భావాలలో విప్లవము తీసికొనిరావాలంటే మన జీవితముచుట్టూ ఒక రక్షణవలె ఉండగల లక్ష్యాన్ని అట్టే పెట్టుకోవాలి. ఆ లక్ష్యమే స్వాతంత్ర్యం. కాని స్వాతంత్ర్యం అనేమాటకు అనేకమంది అనేక వింతవ్యాఖ్యానాలు చేస్తూ క్రొత్తక్రొత్త స్వరూపాలు యిస్తున్నారు. నా దృష్టిలో స్వాతంత్ర్యం అంటే ఏదో ఒక్క విషయమును మార్చివేయడంకాదు. వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం వుండాలి. సమాజానికి స్వాతంత్ర్యం వుండాలి. పురుషులకు స్వాతంత్ర్యం, అదేవిధంగా స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యం, ధనవంతులకు ధనహీనులకు స్వాతంత్ర్యం. అన్ని తెగలవారికి స్వాతంత్ర్యం అంటే ఒక్క రాజకీయముగ బానిసత్వము పోషకముగా పరిసమానముగ పంచడము, వర్ణవ్యత్యాసాన్ని యేర్పడిన

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

వివిధభాగాలను ఒక్కటిచేయ
డము-ఇది స్వాతంత్ర్యము. ఇది,
కొందరికి ఆకాశహర్యాలు
నిర్మించడంగా కనిపిస్తుంది. కాని
ఈలక్ష్యం వొక్కటే ఆత్మ
యొక్క ఆవురుఆవురు మను
:ఆవేశాన్ని అంతరింపజేస్తుంది.

“స్వాతంత్ర్యం అంటే మన
జాతీయజీవితంలో దానికి
యెన్నో శాఖలున్నవి. మన
జాతీయజీవితంలోని యే వొకటి
రెండు అంశాలనో తీసికొని
వాటిని పరిష్కరించడమే అని
కొందరు తృప్తిపడతారు. ఈసం
కుచిత దృక్పథమునుండి బయట
పడడానికే మన కెంతో కాలం
పట్టింది.

‘మనం నిజంగా స్వాతం
త్ర్యాన్ని ప్రేమించి, దాన్ని
వాంఛిస్తూవున్నామంటే యేదో
వొక స్వాగ్ధాశయం కొరకు
కాకుండా కేవలం స్వా
త్ర్యముకోసమే ప్రయత్నిం
మంటే అందుకు

మన
అన్ని
దృ

నిహ్నమైన పతకం కో
భాషచంద్రుడు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

త్నించాలి. ఇది నా లక్ష్యము. ఇది నా వ్యాఖ్యానము. ఇటువంటి స్వాతంత్ర్యసంపాదనానికి ఇదే సరియైన సమయమని నావిశ్వాసము.

“ఇండియా తప్పకుండా స్వతంత్రదేశం జేతుంది. ఆవిషయమై ఏమాత్రపు సందేహమూలేదు. రాత్రినిఅనుసరించి పగలు యెలావస్తుందో, ఇది యెంతయదార్థమో—స్థిరమైనసత్యమో, భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం రావడంకూడా అంతటిదే. ఇంక ఇండియాను ఎక్కువకాలం బానిసత్వంలో వుంచగలశక్తి భూమండలముమీద లేనేలేదు. కాని యీసందర్భంలో మనం మనప్రాణములుకూడా ఆర్పించడానికి అర్హతగల భారతదేశంగురించి కలలు కంటూవుందాము. నేను స్వతంత్రభారతదేశం యెలాగు వుండాలని వాంఛిస్తున్నానో అది మీకు వివరించాను. స్వతంత్రంఅంటే ఏమని నేను అర్థం చెప్పకుంటున్నానో దానిని మీకు విశదీకరించాను. అన్నివిధాలా, అన్ని శాఖలలో, అన్నితరములలో ఉజ్వలపథాన్ని పట్టిన భారతదేశం ప్రపంచానికి స్వాతంత్ర్యం సందేశాన్ని అందజేసేలాగు ప్రయత్నించండి.”

1929 నవంబరులో సుభాషచంద్రుని కాలమంతా అలిపూర్లోయ్యుకు హాజరైతూ ఉండడంతోనే సరిపోయింది. 124 ఎ. సెక్షన్క్రింద ప్రభుత్వం తెచ్చినకేసే దీనికికారణం. డిసెంబరు 1-వ తారీఖున అమరావతిలో జరిగిన మధ్యపరగణాలు బీరారు విద్యార్థులమహాసభకు బోను, అధ్యక్షత వహించాడు.

నవంబరుమాసంలో కాంగ్రెస్ కార్యసంఘసభ్యత్వానికి సుభాషచంద్రుడు రాజీనామా యిచ్చాడు. తనభావములు, కార్యసంఘభావములు కేవలం వ్యతిరేకమైయున్న కారణంచేత కార్యసంఘానికి నిరంతరము చికాకు కలుగుచుండుననే కారణంవల్ల ఈరాజీనామ యివ్వడమైనదని అతడే వెల్లడి చేసాడు. అధినివేశస్వపరిపాలనము సక్రమశాస్త్రీయాభివృద్ధి మూలకముగా భారతదేశానికి చక్రవర్తిప్రభుత్వం ప్రసాదిస్తుందని ఆనాటి

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

వైస్రాయి లార్డు ఇర్విన్ చేసిన ప్రకటనమీద, గాంధీమహాత్ముడు, మరియుతర నాయకులు వెలువరించిన నివేదిక ఆనంతరమే సుభాషచంద్రుడు యీరాజీ నామా యిచ్చాడు. గాంధీమహాత్ముడు, పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూ, పండిత జవహర్లాల్ నెహ్రూ, పండిత మదనమోహనమాలవియా, డాక్టర్ ఆనిబిసెంట్, డాక్టర్ అన్నాది, సోజినీదేవి, సర్. టేజ్ బహమార్ సప్రూ, మరియుతరనాయకులు వైస్రాయి సందేశముపైన చేసిన ప్రకటనమీద సుభాష చంద్రుడు, డాక్టర్ కిచ్చూ, వీరిద్దరు సంతకములుచేయ నిరాకరించారు. 'భారతీయుల ఆవసరాలకు ఉపకరించే అధినివేశ స్వపరిపాలనాచట్టాన్ని చక్రవర్తి ప్రభుత్వం అమలు జరపదలచితే మేము సహాయపడదము' అనే యీ నివేదికపైన కలకత్తా కాంగ్రెస్ తీర్మానానుసారం సంతకం చేయడానికి వీలులేదని సుభాషచంద్రుడు నిర్మోగమాటంగా చెప్పాడు.

०००

లూహోరులో జరిగిన (1929 డిసెంబరు) 44 వ అఖిలభారత దేశీయ మహాజనసభాసమావేశంలో - స్వరాజ్యం అంటే సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం అని, దీని సాధనవిధానముగ కాసనసభల బహిష్కారము ఆవసరమని తెలిపే తీర్మానాన్ని గాంధీమహాత్ముడు ప్రవేశపెట్టాడు.

దానికి ఈక్రింది సవరణతీర్మానాన్ని సుభాషచంద్రుడు ప్రవేశపెట్టాడు:

“కలకత్తా కాంగ్రెసు తీర్మానంలో పేర్కొనబడిన స్వరాజ్యము అనే పదానికి అర్థము - యేవిధమైన బ్రిటిష్ సంబంధమూలేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము.

“బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదము, దానికి ఇండియాలో సహాయముచేసే యితరశక్తులు వీటిని త్రోసి వేసి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును సంపాదించడానికి విరివిగా సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యప్రచారం చేయాలి. ప్రభుత్వంతో సరిసమా

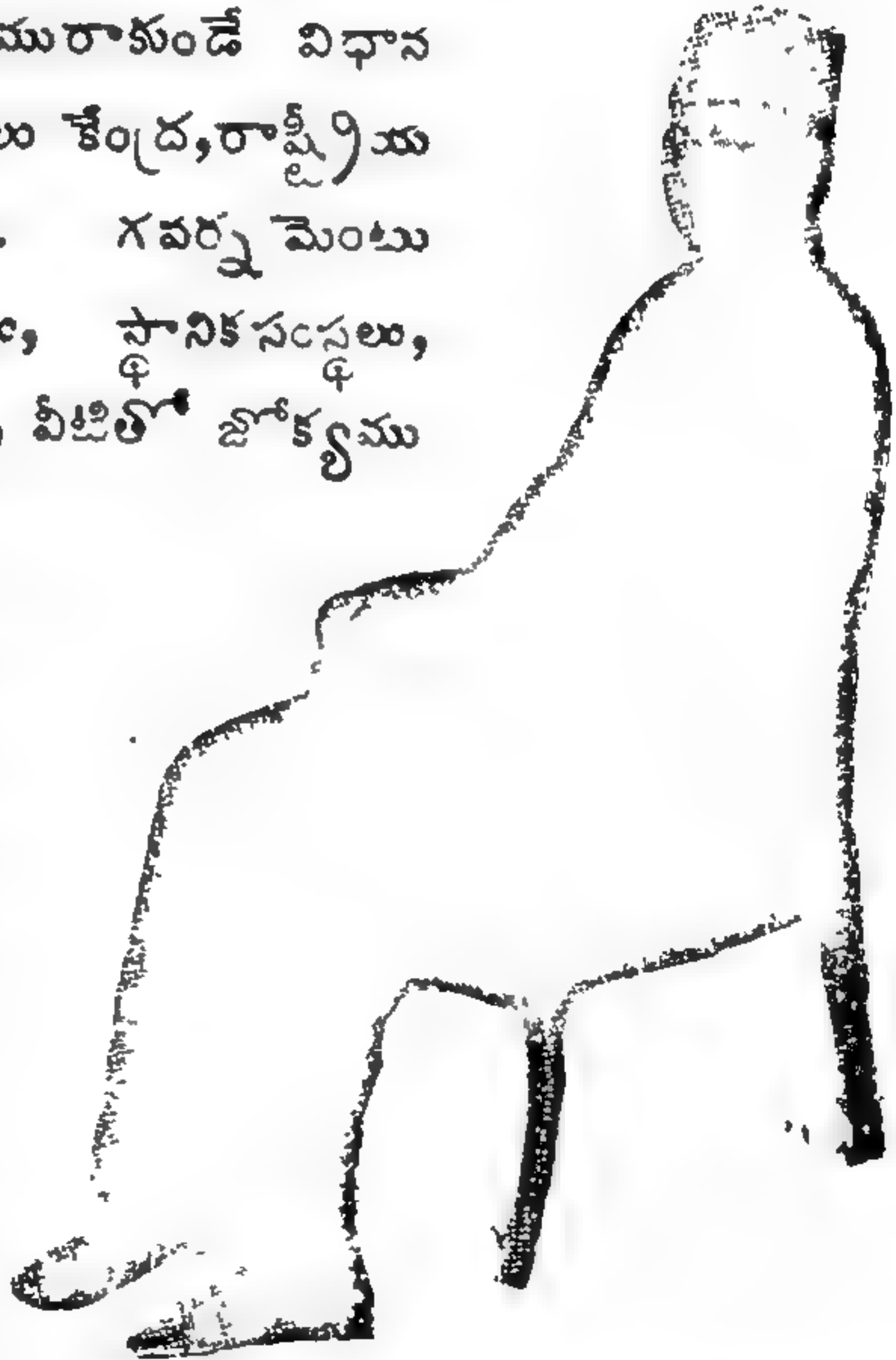
రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రబోసు

నంగా మరియొక ప్రభుత్వమును (పేరల్ గవర్నమెంటు) స్థాపించి అదేసమయాన్ని శాసనోల్లంఘనోద్యమము, పన్నులనిరాకరణము, అమలుబెట్టి ఎక్కడెక్కడ అవకాశమువున్నదో అక్కడక్కడ సాధారణమైన సమ్మెలు సాగించాలి.

“పై కార్యక్రమాన్ని ఆచరణలో పెట్టడానికిగాను భారతదేశీయులు యువజనోద్యమములను లేవనెత్తి కార్మికకర్షకులను, అణచబడినవారిని కట్టుదిట్టములక్రిందకి తీసికొనిరావలెనని ఈసభవారు కోరుతున్నారు.

“ఈ పై కార్యక్రమాన్ని ఒక ధోరణిలో నడపడానికి కాంగ్రెసుక్రీడకు భంగమురాకుండే విధానములలో నడపడానికి భారతీయులు కేంద్ర, రాష్ట్రీయ శాసనసభలను బహిష్కరించాలి. గవర్నమెంటు యేర్పాటుచేసిన విచారణసంఘాలు, స్థానిక సంస్థలు, పోర్టుట్రస్టులు, న్యాయస్థానములు, వీటితో జోక్యము పెట్టుకోరాదు. ముందు జరుగబోయేయెన్నికలతో కాంగ్రెసు వారు ఎటువంటి సంబంధము ఉంచుకోరాదు. ప్రస్తుతము స్థానిక సంస్థలలో ఉన్న సభ్యత్వానికి రాజీనామా యివ్వాలి. వకీళ్లు వృత్తిని మానివేయాలి.

“ఈపై కార్యక్రమాన్ని అమలులో పెట్టడానికి కాంగ్రెసు కార్యసంఘానికి సంపూర్ణాధికారం ఇయ్యడమైనది. స్థలము, కాలము, అవసరములబట్టి

ప్రేగ్ నగరములో చికిత్స పొందుతూవున్న
సుభాషచంద్రబోసు

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

కార్యసంఘంవారు తమ యిష్టంవచ్చినట్లు కార్యక్రమాన్ని అమల పరచవచ్చు.”

సుభాషచంద్రుడు ప్రతేక పెట్టిన ఈ సవరణతీర్మానము ఓడిపోయినది. మహాత్ముని తీర్మానము ఆమోదింపబడినది. లాహోర్ నుండి తిరిగివచ్చినతరువాత సుభాషచంద్రుడు బంగాళా రాష్ట్రీయ కాననసభాసభ్యత్వానికి కలకత్తా కార్పొరేషన్ ఆల్డర్ మన్ పదవికి, కాంగ్రెసు నిర్ణయానుసారం రాజీనామా యిచ్చాడు:

1929 ఆగస్టు రాజకీయబాధితుల మహాసభాసంధర్భంలో చేసిన ఉపన్యాసంలో రాజద్రోహపునేరం ఉన్నదన్న ఆరోపణపైన 1930 జనవరి 23 వ బోసు లేదీన శిక్షితుడయ్యాడు. శిక్ష 9 మాసములు.

o o

సుభాషచంద్రుడు ఇంకా బందికానాలోనే వున్నాడు. ఆగస్టు 30 లో కలకత్తా కార్పొరేషన్ ఎన్నికలు జరిగాయి. సుభాషచంద్రుని మేయరుగా ఎన్నుకొన్నారు. 1930 సెప్టెంబరు 23 వ లేదీన అతడు విడుదల అయ్యాడు.

1931 జనవరిలో బోసు మూర్షి దాబాదు, నాడియా, ఉత్తరబంగా శ్రమలలో తీవ్రంగా సంచారం చేసాడు. మూల్డాజిల్లా సరిహద్దు చేరేసరికి, జిల్లాలో అడుగుపెట్టరాదంటూ మూల్డాజిల్లా మేజిస్ట్రేటు 144 చారి చేసాడు. 'బోసు రైల్వేవుండగా పోలీస్ నూపరింటెండెంటు, యీనోటీసును అందించాడు. జిల్లాలో కాలు పెట్టవద్దన్న ఆర్డరును బోసు నిరాకరించాడు. పోలీసు నూపరింటెండెంటు అమనూరాస్టేషన్ లో అతన్ని దించి వేసాడు. జిల్లా మేజిస్ట్రేటు, స్పెషల్ డివిజన్ ఆఫీసరు, కొంత పోలీస్ సిబ్బంది, అక్కడ హాజరు. ఆవిచారణ అతివిచిత్రమైనది. 1 వ తరగతి ప్రయాణికుల వెయిటింగ్ రూమ్, కోర్టుగా మారిపోయింది. శిక్ష 7 రోజుల విడిచైదు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

రాజమహి సెంట్రల్ జైలు ఆవాసము. కోర్టుయెదుట చెప్పకొనుట కేమైనా ఉందా అని అడిగితే, సుభాషచంద్రుడు యిలా చెప్పాడు:

“క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ 144 వ సెక్షన్ పూర్తిగా దుర్వినియోగించేసారు. ఆత్మగౌరవముగల భారతీయుడైన నేను ఈ సెక్షన్ ను శిరసావహించలేను. ఈ సెక్షన్ ను నే ననుసరించితే నా పౌరసత్వపు విధిని నిర్వహించనివాడ నాతాను.”

రాజమహి జైలునుంచి బోస్ ను ఆలిపూర్ సెంట్రల్ జైలుకు మార్చారు. ప్రజలలో ఆవేశము, ఉత్తేజము లేకుండా చేయడానికి యీ జైలు మార్పు. అర్ధరాత్రి 12 గంటల వేళ రాజమహి సెంట్రల్ జైలులో నిద్రపోతూవున్న బోసును లేపారు. అప్పటికే రైలు వెళ్లిపోయింది. ఆరాత్రి వేళ అద్దెమోటారులు దొరకలేదు. 30 మైళ్ల దూరంలో ఉన్న నాటోర్ రైల్వే స్టేషన్ కి జిల్లా మాజిస్ట్రేట్ బోసును స్వయంగా తీసికొని వెళ్లాడు. ఇది అంతా జనవరి 18వ తేదీన జరిగింది. శిక్ష పూర్తియైన వెనుక సుభాషచంద్రుని వదిలిపెట్టారు.

o o o

స్వాతంత్ర్యదినం. జనవరి 26 1931న కలకత్తాలో స్వాతంత్ర్యదినం.

కలకత్తా కార్పొరేషన్ భవనపు ఆవరణ కిటకిటలాడిపోతూవుంది. చుట్టుప్రక్కల వీధులన్నీ జనమయం. సుభాషబోసు మేయరుపదవి సంబంధమైన కార్యకలాపాన్నంతా పూర్తిచేసికొని కార్పొరేషన్ భవనమునుంచి బయటికివచ్చాడు. ప్రజాసమూహాలు సుభాషచంద్రునికి జేతలు కొట్టినవి. వందలకొలది జాతీయపతాకాలు గాలిలో యెగురుతున్నవి. భారతమాతకు జయ్! మహాత్మాగాంధీకి జయ్! సుభాషబాబుకి జయ్! అనే జయజయ ధ్వనులు ఉత్సాహకంఠములనుండి వెలువడి మిన్ను ముట్టుతూవున్నవి. సుభాషచంద్రుడు ఆ స్వాతంత్ర్యమహోత్సవానికి నాయకత్వం వహించాడు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

బోస్ ముందు నడుస్తూవున్నాడు. మిగిలిన కాంగ్రెస్ నాయకులు అతని వెనుక. ఆ వెనుక దేశ సేవికలు. వారి వెనుక సుశిక్షితులైన వాలంటీరుల బారులు. ఆ వెనుక ప్రజాసమూహములు. అంతా కోలాహలము. కాని శాంతిభద్రతలకు భంగములేదు. ఉత్సాహం వున్నది గాని ఆత్రము, అగతాయతనము లేదు. కొన్ని వేలమంది వీరులై ముందునకు నడుస్తూవున్నారు.

ఉత్సవము కొంతదూరము సాగింది. ఇంతలో అశ్వదళముతో కలకత్తా పోలీస్ కమిషనరు ఊరేగింపును ఆడ్డాడు. ఎదురుగా వరుసగా రాతులచేత గోడ కట్టించాడు. ముందునకు అడుగువేయడానికి వీలులేదన్నాడు. కోడ్డుకు ఇరువైపులా వేలకొలదిగా గుమిగూడిన ప్రేక్షకులు ఇంక యేమాతుందా, సుభాషబాబు యేమిచేస్తాడా అని ఆవేదన పడుతున్నారు.

సుభాషచంద్రుడు వీరుడు. గోడవలెవున్న గుర్రములు, రాతులను చూచాడు. ముందుకు రెండు అడుగులు వేస్తాడు. రెండు చేతులతో తనయెదుట వున్న రెండు గుర్రాల కళ్లెములు పట్టుకున్నాడు. బలముతో వాటిని పక్కలకు నెట్టివేస్తాడు. గుర్రాల గోడలో దారి చేసుకున్నాడు. అగ్నిశిఖలాగు ఆ స్వాతంత్ర్యయోధుడు ముందుకు వెళ్లాడు. అతనితో మరికొంతమంది ముందుకువచ్చారు. వెంటనే నాయకులపై, దేశ సేవికులపై, వాలంటీర్లపై, ప్రేక్షకులపై లాటీప్రయోగము. సుభాషచంద్రునకు గాయాలు తగిలినవి. అమరునాడే ఎరెస్టు. ఆరుమాసముల కఠినశిక్ష.

౦౦౦

సుభాషచంద్రుడు 1931 మార్చి 8వ తేదీన విడుదల అయ్యాడు. ఈ సమయానికే గాంధీ-ఇర్విక్ సమాధానం పూర్తి అయింది. గాంధీ-ఇర్విక్ సంధిపరతులు సుభాషచంద్రునికి యెంతమాత్రమూ హితవుగా కనుపించలేదు. ఈ పరతులు అవాంఛనీయములంటూ తిరుగబడ్డారు.

రాష్ట్రపతి నుభావచంద్రుడు

గాంధీమహాత్ముని కలసికొని బంగాళా పరిస్థితులను గురించి మాట్లాడడానికి 1931 మార్చి 8-వ తేదీన నుభావచంద్రుడు బొంబాయి వెళ్లి “బంగాళం లో యింకా 800 మంది రాజకీయ బందీలు ఉన్నారు. దేశభక్తులయిన ఆంధ్రులందరి యువకులు బంది కానాలలో మగ్గుతూ వుండగా గవర్న మెంటుతో సహకారం చేయడము గురించి యోచనచేయడానికి కూడా యెలా మనను వొప్పతుందో నాకు బోధకావడములేదు అన్నాడు.”

చికిత్సపొందుతూ మధ్యలో హఠాత్తుగా ఇండియాకు వచ్చినపుడు తీసిన ఛాయాచిత్రము

నుభావచంద్రబోను కలకత్తాకు తిరిగివచ్చాడు. మార్చి 20వ తారీఖున కరాచీ కాంగ్రెస్ కు బయలుదేరాడు. కరాచీలో కేవలము కాంగ్రెస్ కు హాజరుకావడమే కాకుండా అఖిలభారత నవజవాన్ మహాసభ, అఖిలభారత రాజకీయనిర్బంధితుల మహాసభ - వీటికి ఆధ్యక్షత వహించవలసివుంది.

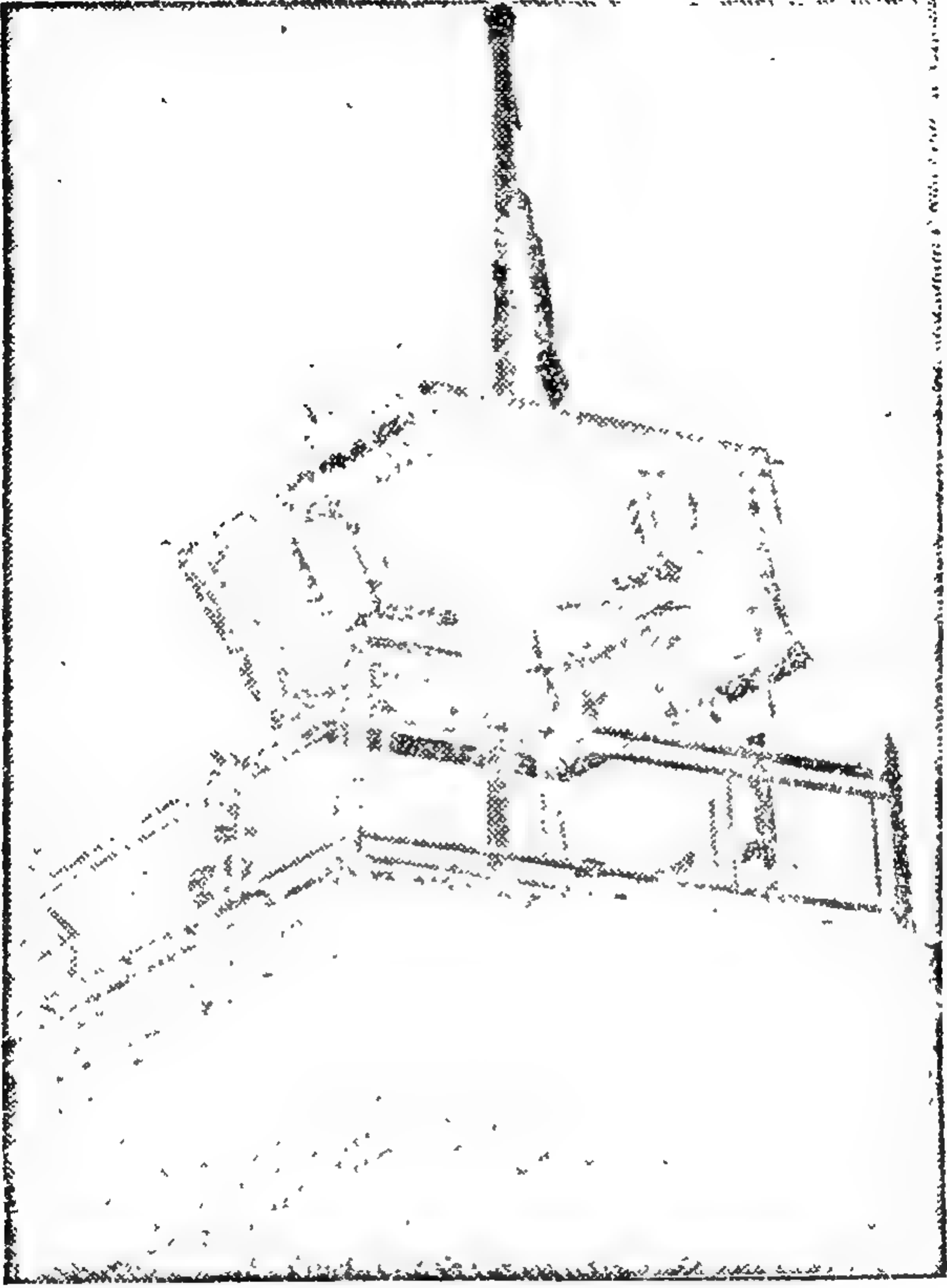
రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

కరాచీకాంగ్రెస్ సమావేశంలో సుభాషచంద్రుడు తీవ్రవాదుల పక్షము వహించి వారి భావములు లక్ష్యము వీటినిగురించి వివరముగా తెలియజేశాడు. గాంధీ-ఇర్విక్ సమాధానము చాలా నిరుత్సాహకరంగా అసంతృప్తికరంగావుంది. రాజకీయవాదులు చీలిపోవడానికికూడా అంగీకరించి “ప్రభుత్వం యేర్పాటుచేసిన బోను”లోనికి, అందులోను భగత్ సింగును ఉరితీసిన సమయమున వెళ్లడము అవాంఛనీయమని సుభాషచంద్రుడు తెలియజేశాడు.

००

రాజకీయనిర్బంధితులకుగాను ప్రత్యేకంగా యేర్పాటైన హిజ్జీ బందికానాలో కాల్పులు జరిగాయి. ఇద్దరు రాజకీయనిర్బంధితులు చనిపోయారు. అనేక దురంతములు జరిగినవన్న కబురు వినినంతనే 1931 నెప్టెంబరు 17వ తేదీన సుభాషచంద్రుడు బంగాళా రాష్ట్రీయ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షస్థానానికి, కలకత్తా కార్పొరేషన్ ఆల్డర్ మక పదవికి రాజీనామాయిచ్చాడు. 1931 అక్టోబరుమాసములో సుభాషచంద్రునిమీద రెండు మారులు 144 శెక్షన్ ప్రయోగించారు. (మొదటిమారు బారక్ పూర్ కార్మికమహాసభ సందర్భంలో; రెండవది ఢాకాకు ప్రయాణం కట్టి వెళ్తువుంటే మధ్యలో తేజగోర్ రైలుస్టేషనువద్ద) ఢాఖాకు-ఉద్యోగేతర విచారణసంఘములో సభ్యుడుగా వెళ్తువుండగా 144 ప్రయోగించడము బోసుకు అగ్రహం కలిగించింది. ఈ రెండుమారులూ పోలీసులు సుభాషచంద్రుణ్ణి ఎరెస్టుచేశారు. కాని ఆతరువాత ప్రాసిక్యూషన్ చార్జీలను ప్రభుత్వమే ఉపసంహరించుచున్నది. మొదటిమారు ఎరెస్టుచేయబడిన సందర్భంలో “బోసుగారిని నిలిపివేశాము కాని ఎరెస్టుచేయలేదు” అంటూ ప్రభుత్వము ప్రకటించింది.

హరిపురలో అధ్యక్షోపన్యాసం యిస్తూవున్న సుభాషచంద్రుడు

హైదరాబాద్‌లో కాలులు, అప్పడు యిద్దరు రాజకీయబంధీలు
చనిపోవడము, చిట్టగాంసులో హద్దుమీరిన పోలీసు దౌర్జన్యము, సి.ఐ.డి.
అసమర్థులూ గారి హత్య-వీటన్నింటి ఆధారమున బంగాళములో తీవ్రమైన ఆల

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

జడిప్రారంభంఅయింది. దానితోడు క్లిష్టపరిస్థితులుయేర్పడినవి. వంగరాష్ట్ర విషయములో కాంగ్రెస్ కార్యసంఘము యెటువంటి జోక్యమూ కలుగ జేసికొనకుండ నిర్లక్ష్యముగావుండడము తగదుఅంటూ సుభాషచంద్రుడు ఘాటైన నివేదిక ప్రకటించాడు. ప్రజలహక్కులను యీవిధంగా గమనించ కుండా దురంతములు జరుగుతూవున్న సమయములో కాంగ్రెస్ వెంటనే “సివిల్ డిస్ అబేడెన్స్ కమిటీ”ని యేర్పాటుచేయడము అవసరంఅంటూ సుభాష చంద్రుడు సూచించాడు.

o o o

డిసెంబరు 29 (1931)ని బొంబాయిలో జరిగే కాంగ్రెస్ కార్య సంఘ సమావేశానికిరావలసింది అంటూ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులు సర్దార్ వల్లభభాయి పటేలుగారు సుభాషచంద్రునకు ఉత్తరంవ్రాశారు. అప్పటికి గాంధీమహాత్ముడు లండనునుంచి తిరిగివచ్చాడు. ఆ సందర్భములోనే యీ కార్యసంఘసమావేశము యేర్పాటయినది.

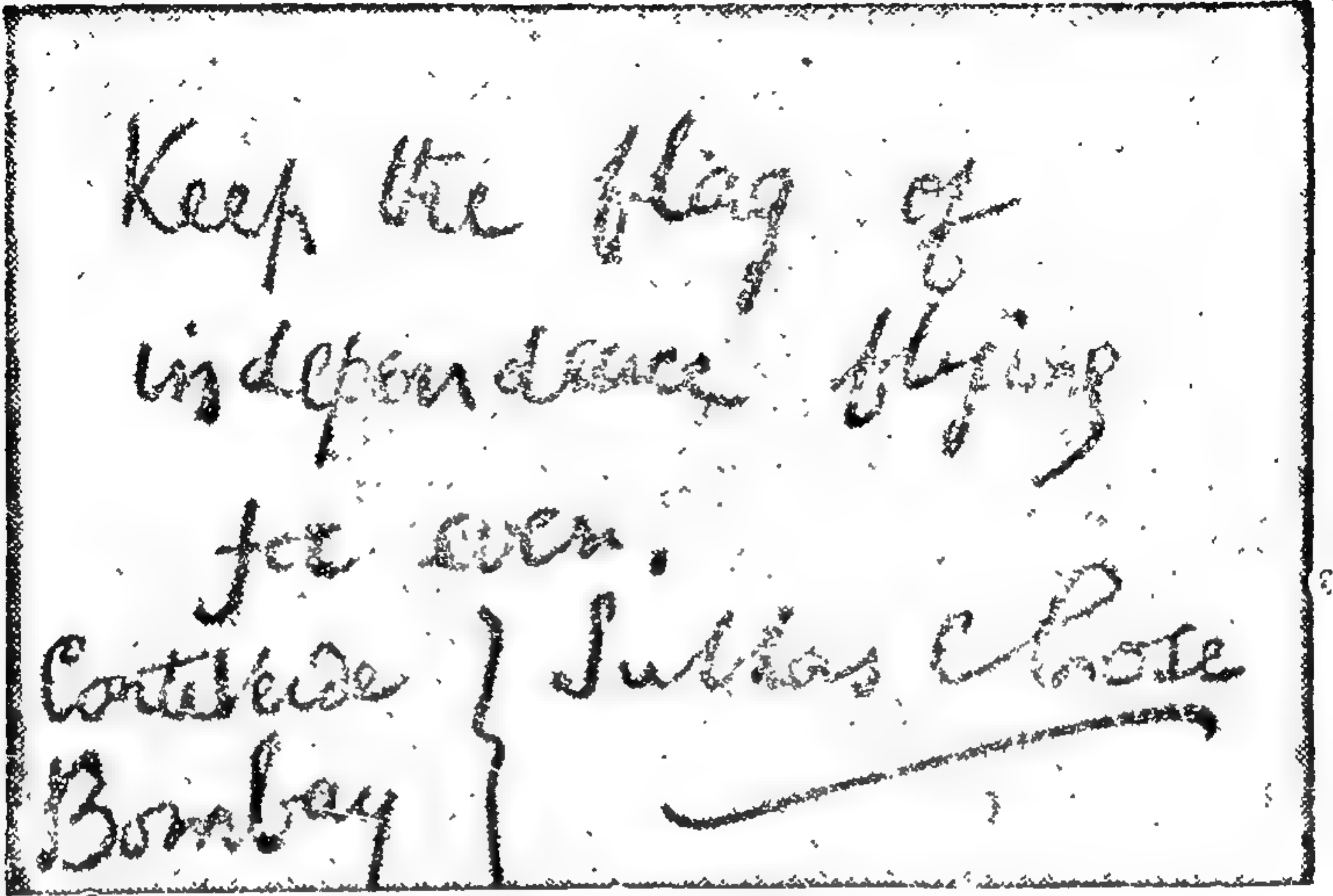
1932 జనవరి 2వ తేదీన సుభాషచంద్రుని కల్యాణ్ రైలుస్టేషనులో బొంబాయి పోలీసులు 1818 రెగ్యులేషన్ III చట్టముక్రింద ఎరెస్టుచేశారు.

o o o

క్రల్యాణ్ స్టేషనులో ఎరెస్టుయినతరువాత బోనును సోనీసబ్ జైలులో కొంతకాలంవుంచారు. సోనీసబ్ జైలునుంచి జబ్బల్పూర్ సెంట్రల్ జైలుకు మార్చారు. అక్కడనుంచి భవారీ శానిటోరియానికి కొంతకాలం తీసికొనివెళ్లారు.

ఇన్ని బందికానాలలోమార్చిన సుభాషచంద్రుని, ఆరోగ్యం ధ్వంసం అయిపోయింది. అందువల్ల వైద్యపరీక్షకోసం బోనును లక్నో బలరామ పూర్ వైద్యాలయానికి తీసికొనివెళ్లారు. ఆ అనారోగ్యస్థితిలోవున్న

యూరపు వెళ్లే సందర్భంలో “స్వాతంత్ర్యపతాక శాశ్వతంగా
యెగురుతూ వుండేలా చూడండి” అంటూ
సుభాషచంద్రుడు సందేశం యిచ్చాడు.

సుభాషచంద్రుని—విదేశాలలో చికిత్సపొందడానికిగాను ప్రభుత్వము
చివరకు విడుదల చేసింది.

సుభాషచంద్రుని విదేశయాత్రకు అవసరమైన ధనాన్ని ఆతని బంధు
వర్గం సమకూర్చింది. 1933 ఫిబ్రవరి 23 వ తేదీన సుభాషచంద్రుడు
బొంబాయిలో స్త్రీమరుయెక్కాడు. బోసు యెక్కినస్త్రీమరు భారతతీరములు
వదలేఅంతవరకు రెగ్యులేషన్ ఆర్డరునువుంచి, కదలినతరువాతనే రద్దు
పరచారు. స్త్రీమరు కదులుతూవున్నసమయాన్ని సుభాషచంద్రుని హృద

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

యాన్ని దేశానికి వ్యాఖ్యానంచేసి చెప్పగల “బంగాళము ధ్వంసమైతే జీవించేదెవరు? బంగాళము బ్రతికివుండగా చనిపోయేదెవరు?” సందేశాన్ని అందజేశాడు.

౧౦

సుభాషచంద్రుడు 1933 మార్చి 8-వ తేదీన చికిత్సకోసము వియన్నా చేరాడు. వియన్నా ఫెర్డునానిటోరియంలో దిగాడు. చికిత్స కోసమే వియన్నాకు వెళ్లిన విరల్ భాయి పటేలును, బోసు అక్కడనే కలిసి కొన్నాడు. వీరు యిరువురు కలిసికొన్నతరువాత వీరవిరల్ భాయ్ పటేలు యొక్క వకాలము బ్రతుకలేదు. అంతకుముందు 1933 మే 9-వ తేదీన కాస నోల్లంఘనోద్యమాన్ని నిలుపుదల చేసినందుకు గాంధీమహాత్ముని తీవ్రంగా విమర్శిస్తూ ఒకనివేదికను విరల్ భాయి పటేలు, బోసు యిద్దరూ ప్రకటించారు. అప్పటికి సుభాషచంద్రుని ఆరోగ్యము కూడా చక్కబడకపోయినా ప్రమాద స్థితిలోవున్న వీరవిరల్ శయనమందిరాన్ని విడువకుండా సుభాషచంద్రుడు దివారాత్రములు నేవచేస్తూ వచ్చాడు. బోసు యెంతనేవచేసినా వీరవిరల్ ప్రాణములు నిలువలేదు. తరువాత వీరవిరల్ భాయి మృతక శేబరాన్ని ఇండియాకు పంపించాడు.

ధ్వంసమైపోయిన ఆరోగ్యాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు చక్కజేసికొనడానికి సుభాషచంద్రబోసు, విరల్ మరణానంతరము 1933 మార్చి మొదలు 1936 వరకు యూరపులోనే నివసించాడు. ఈ మూడుయేండ్లలోనూ సుభాషచంద్రుడు శేవలము ప్రవాసశిక్ష అనుభవిస్తూవున్న వానిలానే జీవిస్తూ వచ్చాడు. బోసు ఇంగ్లాండు, రష్యా, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రము వెళ్లరాదన్న నిషేధంవుంది. లండనులో ‘లండన్ ఇండియన్ రిపబ్లికన్ అసోసియేషన్’ వారు యేర్పాటుచేసిన సమావేశానికి బోసు అధ్యక్షత వహింప వలసివుండెను. కాని అందుకు అవసరమైన సౌకర్యములను సమకూర్చు

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

దానికి ప్రభుత్వంవారు నిరాకరించారు. అందువల్ల సుభాషచంద్రుడు వ్రాసిన అధ్యక్షోపన్యాసంమాత్రం ఆ సమావేశములో చదివారు. బోసు అధ్యక్షోపన్యాసం ఇండియాకు రాకూడదంటూ సీకస్టమ్స్ అక్టోకింద నిషేధించారు. సుభాషచంద్రుడువ్రాసిన “భారత స్వాతంత్ర్య సమరము” అనే గ్రంథం లండనులో ప్రచురితమయింది. అనేకమంది రాజకీయవేత్తలు యీ గ్రంథాన్ని యెంతగానో కొనియాడారు. ఐతేనేమి, యీపుస్తకంకూడా ఇండియాకు రాకూడదు.

1934 డిశెంబరు 4-వ తేదీన సుభాషచంద్రుడు ఒకమారు స్వదేశానికి వచ్చాడు. ఆరావడము యేదో కొద్దిరోజులు వుండడానికిమాత్రమే. తండ్రి జానకీనాథబోసుగారు ప్రమాదావస్థలో వున్నారని తెలిసి డచ్ యేర్ మెయిల్ విమానములో ఇండియాకు వచ్చాడు.

సుభాషచంద్రుడు కరాచీవచ్చి వ్రాలాడు. అప్పటికే తండ్రి చనిపోయాడన్న దుఃఖవార్త తెలిసింది. అతడలా దుఃఖములో మునిగివుండగానే ఒక కస్టమ్స్ ఉద్యోగి, యింకొక సి. ఐ. డి. ఉద్యోగివచ్చి సుభాషచంద్రుని సామానులను శోధనచేశారు. “భారత స్వాతంత్ర్య సమరము” తాలూకు టైపుప్రతి సుభాషచంద్రునిపెట్టెలో వుండగా దానిని సి. ఐ. డి. స్వాధీనం చేసికొన్నాడు.

సుభాషచంద్రుడు ఏరోప్లేన్ లోనే ప్రయాణించేశాడు. దండం విమానాశ్రయంలో బోసు కాలిపెట్టేసరికి బెంగాలు క్రిమినల్ లా అమెండ్ మెంటు చట్టము ప్రత్యక్షం. విమానాశ్రయమునుంచి యకాయకి ఎర్జిక్ రోడ్డులోని గృహనికేవెల్లి నిర్బంధంలోవున్నట్లుగానే ఆయింట వుండాలిగాని యిక్కడకూ అక్కడకూ వెళ్లరాదంటూ నిర్బంధించారు. అంతేగాక కలకత్తాలో కాలిపెట్టిన యేదురోజులలోనే మళ్లీ యిక్కడనుండి వెళ్లిపోవా

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

లంటూ కూడా నోటీసు యిచ్చారు బంగాళా ప్రభుత్వంవారు. కడకు శ్రాద్ధ కర్మలు పూర్తి అయేవరకు కలకత్తాలో వుండడానికి అవకాశం యేర్పడింది.

తండ్రి శ్రాద్ధ కర్మలు పూర్తి అయినవి. సుభాషచంద్రుడు 1935 జనవరి 6వ తేదీన యూరపునకు ప్రయాణం అయ్యాడు. యూరపు చేరిన తరువాత యూరపులో ప్రసిద్ధ వైద్య శిఖామణి డాక్టర్ డామీన్ సుభాషునకు శస్త్రచికిత్స చేశాడు. శస్త్రచికిత్స సక్రమంగా జరిగింది. బోనుకు ఆరోగ్యం చక్కబడుతూ వచ్చింది.

సుభాషచంద్రుడు “భారత జాతీయ స్వాతంత్ర్య సమర చరిత్ర” అనే ఉద్గ్రంథాన్ని వ్రాయడానికి వొప్పకున్నాడు. పుస్తకము చాలవరకు పూర్తి అయింది. కాని గ్రంథం కోసం దినారాత్రములు శ్రమపడడమువల్ల మళ్ళీ బోను ఆరోగ్యము చెడిపోయింది. అతడు మంచముపట్టాడు. పుస్తకము పూర్తి చేయలేకపోయాడు. జనవరి 6వ తేదీన వియన్నాలో జరిగిన యూరపులోని భారతీయుల సమావేశానికి బోను హాజరు అయ్యాడు. గోము నగరములో డిశంబరు మాసంలో జరిగిన ఆశియా విద్యార్థుల మహాసభకు వెళ్లాడు. ఆ తృతీయ సమావేశానికి బోను అధ్యక్షత వహించాడు.

1936 ఫిబ్రవరిలో సుభాషచంద్రుడు ఐల్లెండు వెళ్లాడు.

o o

సుభాషచంద్రుడు మార్చి 15వ తేదీకి ఇండియాకు వచ్చి లక్నోలో జరిగే జాతీయ మహాసభా సమావేశానికి హాజరు కావాలనుకొన్నాడు. ఈ విషయము పత్రికలలో ప్రకటిత మయింది. తనకు యీ అవకాశం తప్పకుండా లభ్యం ఔతుందని అతని ఆభిప్రాయం. కాని యింతలోనే వియన్నాలోని బ్రిటిష్ కాన్సలు వద్దనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. బోను ఇండియాకు రాదలచిన

రాష్ట్రసతి సుభాషచంద్రుడు

వార్త ఇండియా గవర్నమెంటుకు తెలిసిందనీ, అలాతిరిగివస్తే యిప్పుడు అనుభవిస్తున్న స్వాతంత్ర్యంవుండదనీ ఇండియాగవర్నమెంటు తనకు తెలియజేసినట్లుగా బ్రిటిషుకాన్సలు వ్రాశాడు. ఈ ఉత్తరము చూచి సుభాషచంద్రుడు తనఅభిప్రాయాన్ని మార్చుకోలేదు. గవర్నమెంటు అభిప్రాయంపట్ల తనకుగల తీవ్రవ్యతిరేకభావాన్ని వెల్లడిచేస్తూ విదేశాలలో ప్రవాసిగావుండడముకన్న స్వదేశంలో బందీగావుండడమే వెయ్యిరెట్లు యెంతోమంచిదనీ తనకు ప్రియతమమనీ ప్రకటించాడు.

1936 ఏప్రిల్ 8వ తేదీన సుభాషచంద్రబోసు బాంబాయిలో దిగాడు. పోలీసులు వెంటనే అతన్ని ఎరెస్టుచేసి ఆర్థర్ రోడ్ బంది కానాకు తీసికొనివెళ్లారు. అతరువాత అక్కడనుండి యరవాడా బంది కానాకు మార్చారు. అక్కడనుంచి మళ్లీ జబ్బల్పూరు సెంట్రల్ హాస్పిటలుకు మార్చారు. ఇన్నిమార్పులూ అయినతరువాత బంగాళంలోని కుర్నియాంగ్ కు మార్చివేశారు.

సుభాషచంద్రుడు భారతదేశంలో కాలు పెట్టిపెట్టడముతోనే యెరెస్టుచేయడము బందికానానుంచి బందికానాకు మారుస్తూరావడము దేశీయులకు యెంతమాత్రమూ హితవుగా కనబడలేదు. ఈచర్యపట్ల దేశమంతా వొక్కమారుగా నిరసనభావాన్ని ప్రకటించింది. “ఇది భారతదేశంలో పౌరస్వత్వపు హక్కులను పూర్తిగా అణచివేయడమంటే యిదే అని బోసు యెరెస్టు సృష్టికరిస్తున్నావుంది. ఇది దారుణము” అంటూ ఆనాటికి కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు పండిత జవహరలాలు నెహ్రూ ప్రకటించాడు.

మే పదవ తేదీ సుభాషచంద్రబోసు దినముగా ప్రకటితమయింది. ఆరోజున భారతదేశములో అన్నిప్రదేశములలోనూ సభలు జరిగాయి. సుభాషచంద్రుని ఎరెస్టుపట్ల భారతీయులందరూ తీవ్రమైన ఆసమ్మతిని ప్రకటించారు.

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

1936 డిశెంబరులో వైద్యపరీక్షకోసము సుభాషచంద్రుని కుర్చి యాంగ్లనుండి కలకత్తా మెడికల్ కాలేజీహాస్పిటలుకు మార్పారు. అంత ముందువరకు అతనికి చేకూరిన ఆ ఆరోగ్యంకాస్తా యీ బంగి కానాజీవనము, యీమార్పులు వీటివల్ల మళ్ళీ యెటువంటి మార్పులేకుండా అలానే అగింది.

1937 మార్చి 17వ తేదీన గవర్నరుజనరలు సుభాషచంద్రుని విడుదలచేశాడు.

సుభాషచంద్రుని విడుదలవార్త వినిన భాతతీయులంతా సంతోషించారు. విడుదలయైనతరువాత బోసు కలకత్తాలోనే ఒకమాసముదిన ములువుండి సర్ నీలరతనాసర్కారువద్ద చికిత్సపొందాడు. 1937 ఏప్రిల్ 7వ తేదీన కలకత్తా శ్రద్ధానందపార్కులో సుభాషచంద్రునకు జాతీయ సన్మానము జరిగింది.

ఏప్రిల్ 25వ తేదీన వైద్యసలహామీద ఆరోగ్యముకోసము సుభాషచంద్రుడు పంజాబులోని డల్లవుసీకి వెళ్లాడు. అక్కడ డాక్టర్ ధర్మవీర్ దంపతులకు అతిథిగావున్నాడు.

అక్టోబరు 7వ తేదీన సుభాషచంద్రుడు డల్లవుసీనుంచి కలకత్తాకు తిరిగివచ్చాడు. కలకత్తానుంచి తిన్నగా కుర్చియాంగ్ వెళ్లాడు. అక్కడ కొంతకాలంవుండి అక్టోబరు 24వ తేదీన కలకత్తాకువచ్చి ఆల్ ఇండియా కాంగ్రెస్ కమిటీ సమావేశసందర్భంగా జరుగవలసిన యేర్పాటులన్నీ చేయించాడు.

నవంబరు 28వ తేదీన ఆరోగ్యంకోసమని తిరిగి యూరపు వెళ్లాడు. ఈమారు ఆస్ట్రేలియాలోని “బాడ్ గెస్టిన్”లో ఆరువారములపాటు వుండి చికిత్సపొందాడు. 1938 జనవరి 8వ తేదీన ఆస్ట్రేలియానుంచి ఇంగ్లాండు

తీవ్రతర రాజకీయాలు

ప్రపంచ సంచలనము
ప్రచలిత భారతహృదయము
తెలిసికొనాలంటే

ప్రజాబంధు

చదవక తప్పదు.

ప్రజాబంధు వారపత్రిక ప్రత్యేకవ్యాసాలకు
ఘాటైన విమర్శలకు, కబుర్లపోగు మొద
లైన ప్రత్యేకశీర్షికలకు పేరుపడింది.

మీరు యితరపత్రికలు యెన్నియైనా
చదివివుండవచ్చు—

కాని ప్రజాబంధు చదవడంమాత్రం తప్పదు.
ప్రజాబంధుకు ప్రత్యేకత వుంది.

కావలిస్తే యివ్వాలే మాదిరిపత్రికకు వ్రాయండి.
ఉచితంగా వస్తుంది.

ప్రజాబంధు

ఆండర్ సన్స్, పీఠి

::

మద్రాస్

రాష్ట్రపతి సుభాషచంద్రుడు

పయాణమయ్యాడు. ఇంగ్లాండులో సుభాషచంద్రునికి అఖండస్వాగతం జరిగింది. లండనులో భారతీయసమస్యగురించి పార్లమెంటు సభ్యులు అనేకమందితో బోసు చర్చించాడు.

అఖిలభారతదేశీయమహాసభా సాధారణకార్యదర్శి 1938 జనవరి 18వ తేదీన హరిపురలో జరిగే 51వ కాంగ్రెస్ సమావేశానికి అధ్యక్షుడు భాషచంద్రుడని ప్రకటించాడు.

ఎంతో చక్కబడిన ఆశాగ్యముతో సుభాషచంద్రుడు జనవరి 24వ తేదీన కలకత్తాకు తిరిగివచ్చాడు. అతరువాత కాంగ్రెస్ విజయసారథ్యాన్ని స్వీకరించాడు.

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము,
తేలస్తోలు.

29

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA129B156
పుస్తకం పేరు	రాష్ట్రపతి సుభాష్ చంద్రబాబు
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	51
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	3
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	SANDHYA
పేజీలు విడదీసినది	SANDHYA
స్కాన్ చేసినది	SANDHYA
పరీక్ష చేసినది	SANDHYA
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good